

text 71

B 21235 E

československý nezávislý měsíčník • ročník 3 • č. 8-9 (25-26)
tschechoslowakische unabhängige zeitschrift • jahrgang 3 • nummer 8-9 (25-26)

adolf müller

svět v pohybu

Čína vystrkuje tykadla, Nixon se chystá si je z blízka ohmatat, nad příliš kurážným Rumunskem se stále více stahují mračna z Východu, představitelé moskevského bloku přijímají nové dokumenty o prohloubení integrace, v jejich tisku se však — ve stejné době — objevují neobvyklá slova o zrodu pročínské osy „Tirana-Bukurešť-Bělehrad“, ve středozemí trucuje malá Malta proti vojenským základnám NATO a ruská marina se již mlsně olizuje jak získá další operný bod, v Berlíně skončila jednání velvyslanců čtyř velmocí a v jeho západní části se brzo na některém z domů objeví cedule s nápisem „generální konsulát SSSR“, západní svět má políže s dolarem atd., atd. Jednou větou: na nedostatek mezinárodního dění si nelze stěžovat. Zprávy se valí, jedna souvisí s druhou, a tak nezbyvá než si postavit otázku: Co se to děje, jaký je řád těchto očividných změn?

Ještě před třemi roky, v době kdy rolovaly ruské tanky po pražské dlažbě se zdálo, že se „statu-tem quo“ na této planetě nelze pohnout. Husákoví přivrženci oprášili proto brzy heslo o „třídenně rozděleném světě“, kterému měl prostý občanek rozumět jen a jen ve smyslu řízení „proti větru se čurat nedá“, resignovat a považovat všechny, kteří upozorňovali na nezadržitelnost světového vývoje za snílky, nebo ještě lépe, za podvodníky. Po pravdě řečeno, ani ti to „snilkové“ sami zřejmě netušili, že tempo, jakým dějiny maširují bude tak rychlé. Ze ještě v době, kdy poslední „pravíkoví oportunisté“ budou teprve vyhazováni ze svých pozic, dostane

celý kontext „pražského jara“ nový mezinárodně politický význam. Ale tak už tomu bývá, kdo se nedívá dost daleko dopředu, prohrává už dnes své zítřejší bitvy.

Dříve než se Brežněvova doktrína omezené suverenity komunistických států stačila stát známým termínem a někteří ze západních „pozitivistů“ stačili světu vyložit, že se vlastně o nic nejedná a že to svět západně od Labe nemusí zajímat, vypadá scéna již úplně jinak. Z doktríny se stává kořen sporu, aktuálně o sovětský vliv na Balkáně a souvislosti vedou přímočaře až do Asie. Neoruské impérium si nestačí vyčistit evropské zápoli ve sféře vlastního vlivu, aniž by současně s tím nezhoršovalo své pozice na hlavním, tj. dálně východním předpolí svých zájmů a obav. Nemůže však jen tak, z ničeho nic, zastavit vlak své expanzivní politiky a tak, ač rumunské, jugoslávské a v jiném smyslu i československé a polské rány odčerpávají síly, usiluje křečovitě o rozšíření svého vlivu v západní Evropě, ve středozemí a jinde. Okruh starostí se s tím však rozšiřuje a Gromyko neví, kam dřív skočit. Arabští spojenci jsou stále nespolehlivější, Moskvy by rádi využívali jen tam, kde se jim to hodí, a tak je v této oblasti dobrý každý metr pevné půdy pod nohama. Třeba Malta. Ačkoliv je její úspěšný odpor proti západním námořním základnám a rozumná reagence NATO vlastně zrcadlem nastaveným Brežněvově doktríně (k čemu pak by byl asi odsouzen odpor komunistické Malty proti sovětským námořním základnám?) a maltská snaha o zvětšení vlastní

nezávislosti neznamená vůbec, že hodlá skočit do náruče Moskvy, nešetří ruší diplomaty na letenkách a podávají si tam (tedy za hranicí své části „třidně rozděleného světa“) dveře. S drzostí sovětské propagandy vlastní však ve stejnou dobu protestují proti podobným návštěvám Číňanů v Rumunsku nebo Američanů v Číně.

Zbystřenou pozornost např. Francouzů mají uklidnit přátelské návštěvy sovětských generálů v Paříži, ale moc se jim to nedaří, příliš ruší druhé sovětské železko v ohni: „normalizace“ sovětských styků se západním Německem. V NSR vládně zatím relativní uspokojení z částečných úspěchů nové východní politiky, ale přece jen začíná hlodat červík pochybností, zda při přílišném zaměření vlastní politické ofenzivy směrem na Moskvu neodjízdi už někde v Pekingu autobus, do něhož bude později těžko nastoupit. Také Balkán nulu bonnskou politiku k zpřesnění kursu; ukazuje, že sovětský imperialismus není tak zcela jistý ani na vlastním hřišti a zájmy východoevropských národů tak bezvýznamné, jak se v nedávném kvapu ještě mylně soudilo.

A americký velkomocenský protivráť dělá Moskvě také starosti. Má sice habaděj vnitropolitických potíží a dalo by se proto soudit, že s ním bude o to lehčí dohoda o dalším čtvrtstoletém rozdělování světa a přitom možno dupat mu po všech jeho bolavých palcích — ale mýlka. Ohlíží se po Číně a není mu co věřit. Už ani na ty kapitalisty není spolehnouti — to je vlastně mezipřádkové motto moskevských komentářů. Proto rychle poslat Gromyka do Indie, podepsat smlouvu, i když nás to rozkmotí s Pakistánci a čert ví s kým ještě. Co s Japonci — to je vůbec problém, který ruská politika tradičně ještě nevyřešila. Na mladé rozvojové státy i na ty starší, ale neméně rozvoje potřebné v Latinské Americe — kdysi Moskvou vyhlášené kolbiště, mající rozhodnout o vítězství v

(pokračování na str. 8)

václav picálek

ošklivý američan?

Tradiční již americký spor mezi tiskem a vládou dosáhl svého vrcholu v dějinách Spojených států a stal se zatěžkávací zkouškou americké demokracie. Tímto faktem (a nejen svým obsahem) přesáhl význam dokumentu hranice Ameriky.

„Zděšení jsou pouze ti,“ píše Hans O. Staub ve švýcarské Weltwoche, „kteří se honili za iluzi, že americká velmoc a mise za mír a svobodu musí být nezbytně jedno a totéž. Zděšení mohou být jedině ti, kteří nepochopili (či pochopit nechtěli), že každý, puber-

Kresba:
Kristofori

status quo

Karel Čapek napsal kdysi ve svém vyprávění o tom, jak se dělají noviny, že pro denní tisk je zajímavější a závažnější zpráva, že včera kdesi ukradli vozík anebo na půdě prádlo než tak světodějně události jako Trojská válka anebo objevení Ameriky. Ostatně: mimo bibli se v tisku také píše moc málo o ukřižování Krista.

Noviny se i dnes, nejen v době Čapkově, zajímají více o to, co se stalo právě včera. Navíc není-li už ani v létě okrukově sezóna, jako letos, a svět si už nedopřává ani prázdninového odpočinku. Vedou se jednání předurčující důležité změny a tak holt Československo přichází trochu zkrátka.

Výsledkem je, že se trochu udíveně rozhlížíme kolem sebe, co se to za tři roky ve světě událo a děje. A tak snad je na čase připomenout si to, co jsme ještě nedávno rádi připomínali starším emigrantům, kteří nám připadali, řekněme staromilší, svým lpěním na událostech, které se odehrály před mnoha lety.

Také my, zdá se, ulpíváme na statutu quo svých morálních, lidsky pochopitelných stanovisek a nejsme vždy ochotni si přiznat a připustit nové skutečnosti. Jsme rozmrzení, že svět na nás zapomíná a nepřipomíná si dost událostí, jež tak zásadně předznamenaly naše soukromé osudy, ale které mají jen dílčí dopad na širší vazby mezinárodní politiky a pohříchu i na politiku, provozovanou doma ve vlasti. Jsme hrdí na své čisté ruce a kolaboraci nezátížené svědomím, cítíme se být obětmi anebo hrdiny (jak kdo a kdy), ale nechce se nám vždy uvědomit si značně omezený akční radius svého vlastního vlivu.

Realita je však ne jen „dočasná“, jak např. o přítomnosti cizích vojsk prohlašovali zpočátku i sami „normalizátoři“. Budoucí řešení otázek středoevropského prostoru bude, bohužel, vycházet z leccakého statu quo a tedy asi i z toho, že na Šumavě leží sovětská vojska, stejně jako dnes jednání o Berlíně vycházejí z „reality“ berlinské zdi, jejíž důsledky jsou stejně nemorální, nehumánní a nepřírozené jako obsazení Československa.

Totéž lze říci i o mnoha vnitropolitických stránkách života v Československu, které my, kteří žijeme ve svobodném světě, můžeme v jejich jednotlivostech posoudit stále jen částečně. Lidé doma musejí při formování svých osobních osudů (a ty nejsou bezvýznamné; hlavně tam, kde se mnoho nevěří na nesmrtelnost) zakalkulovat status quo totálního systému, své mnohostranné závislosti na diktatuře, existenci svých omezených občanských svobod, marasmus hospodářské situace atd., atd.

Na těchto skutečnostech nezmění nic, jak silně bude doznívat patos Pražského jara a dramatická snů ze srpna 1968. Do této „reality“ patří i fakt, že představitelé vlád demokratických zemí Západu, kteří přesto, že svůj nesouhlas s okupací Československa nikdy neodvolali a bezpochyby jsou si vědomi skutečného stavu věci a labilitu postavení svých partnerů v satelitních státech východní Evropy, se budou nadále v politických a hospodářských jednáních aranžovat s představiteli těchto států, kteří nade vši pochybnost nerezeprezentují národy, jejichž ústy si osobují právo mluvit.

(pokračování na str. 3)

báseň nejpokornější

Na hoře vysoké a klonící se k městu

stoje s rukama rozpjatýma,

jsem jako prorok, který ukazuje cestu

a chudým věští slavný zítřek jejich,

jsem mudrc, který radí v beznadějích,

v své ruce drže květ, jenž nikdy neuvadne,

jsem ten, jenž v revoluci střelí první,

jsem ale také ten, jenž první padne

a který první přiklekne, by zavázal raněným rány,

zázračný jako bůh

a mocný jako bůh,

jsem víc,

jsem ještě mnohem víc,

a přece nejsem nic

než milosti zástupů pokorně odevzdaný

básník

Jaroslav Seifert.

Jaroslav Seifert se 23. září 1971 dožil 70 let. Báseň nejpokornější je z jeho prvotiny „Město v slzách“ z r. 1921.

angažmá ve Vietnamu střízlivé a věcné:

„— ze 70 % chceme zabránit ponížující americké porážce (neboť by to mohlo ohrozit naši pověst ochranné velmoci),

— z 20 % nechceme jižní Vietnam (a sousední oblasti) nechat padnout do rukou Číňanům,

— z 10 % choeme dát obyvatelstvu jižního Vietnamu možnost radovat se z lepšího, svobodnějšího života“.

Prestíž, velmocenské zájmy (rozdělení světa). Fakta znějící otřesně. Ale nic nového pod sluncem. Politika velmocí se nemění co svět světem stojí a výjimku netvoří ani Spojené státy. Ostatně, kdyby se podobný dokument vyskytl v některé ze zemí sovětského bloku, bylo by to podstat-

(pokračování na str. 3)

chruščov

Někdo snad namítne, že nestojí za to si všimnout vůbec toho, že zemřel. A že Moskva oznámila až po dvou dnech jeho úmrtí. A že byl pochován mezi třetířadou garnituru sovětských osobností. Učíme tak přesto. Důvody? Chruščov, ať byly motivy i výsledky jeho politiky jakékoli, patří proto, že v sovětském bloku veřejně odhalil zločinnosti Stalina a období a zvedl – jistě nechtěně – i stávida veřejné kritiky systému, k předním osobnostem tohoto zmalého století. Jeho destalinizace, jím zahájený dialog mezi Západem a Východem, jeho samostatnost v osobním projevu, ale i jeho odstranění z funkce ba i jeho tak tajený úmrtí, budou ještě dlouho nastavovat zrcadlo dnešního kremelského vedení; zrcadlo, do něhož se neo-stalinisté suchopárně Kosigynova a gorilovského Brežněvova typu neradi a jen se strachem dívají. Potvrdil pravidlo o tom, že systém, žijící v hrůze před vlastním lidem, musí plivat i po svých minulých vůdcích. Umřel Chruščov a tedy aktualizuje otázku, kdo a jak bude za nedlouho tajit úmrtí Kosigyna a ke kterému zdi bude pochován Brežněv. —m—

orientalisté a peking

V souvislosti s politickou iniciativou Číny je zvlášť zajímavé dokončení čísky na pražském Orientálním ústavu akademie věd. Ústav byl až dosud jedině pražské pracoviště, které se zasvěceně věnovalo mj. i otázkám moderních čínských dějin a některých jeho pracovníci, včetně ředitele-akademika Průška se v hodnocení Číny již dlouhou dobu poněkud rozcházejí s oficiálními stanovisky Moskvě. Výsledkem čísky je sesazení akademika Průška z ředitelské funkce, sesazení vedoucího čínského oddělení, propuštění několika pracovníků a velká nadílka stranických trestů. Novým ředitelem byl jmenován Václav Opluštil, někdejší redaktor Rudého práva, vyhozený však kdysi z této redakce a působící několik let v oddělení rozvojových zemí pražského Ústavu pro mezinárodní politiku a ekonomii. Jmenování Opluštila vyvolalo mezi zasvěcenými rozpaky, neboť jsou známy jeho dřívější názory zavazující „trokismem“ a jeho „kverulantsví“, za což byl již v minulosti sám stranicky trestán. Místo vedoucího čínského oddělení zůstává neobsazeno, neboť nikdo z těch, jimž byla tato funkce nabídnuta neměl odvahu ji za současné situace přijmout. Všem pracovníkům ústavu, kteří zůstali i po číste, byly nabídnuty – podobně jako celé akademii – jen krátkodobé pracovní smlouvy. Teprve po té, zda se „osvědčí“, mohou počítat s dlouhodobější činností. —a—

zásadní polarita

V duchovním životě existují dvě základní stanoviska. Jedni věří, že lidé stvořili Boha a mohou jej zrušit. Druzí věří, že Bůh stvořil lidi a může je změnit. Smíření mezi těmito hledisky je vyloučeno.

V současném politickém životě také existují dva nesmířitelné tábory. Jedni věří, že komunisté jsou trvalou součástí světa a že budoucí mír a blahobyt vyplynou ze spolupráce s nimi. Druzí věří, že komunisté jsou jen dočasným odpadkem dějin a že budoucí mír a blahobyt vyplynou z jejich odstranění. Trpkou hranicí mezi oběma tábory tvoří rostoucí hromada mrtvol a pokračující agonie živých, polapených v komunistické pastě. Jedni se ji snaží zapomenout v opětných pokusech o dohodu s tyrany, druzí ji nemohou zapomenout v boji o záchranu demokracie a svých vlastních životů. Na periférii obou táborů se potácejí davy zklamaných, kte-

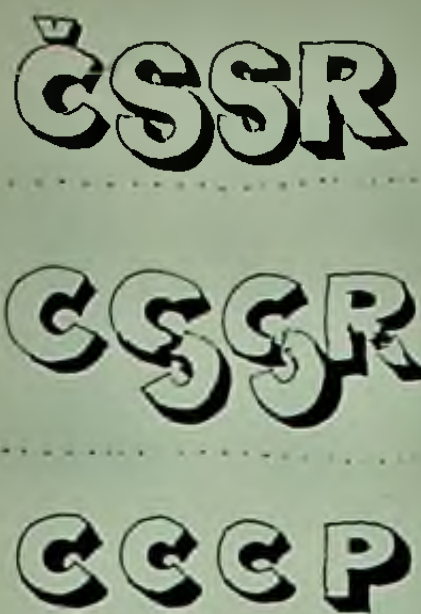
ří pozbyli veškeré víry a jsou trvalou obětí starožitných politiků a novinářů. Tito „vůdce“ se již dávno vzdali boje za nezadatelná národní a lidská práva a jen ze setrvačnosti přemílají staré fráze, připomínající tak poštelce, kteří se dobrovolně přihlásili ke kopání svých vlastních hrobů jen proto, že potřebují tělocvik.

Za těchto podmínek utíká také život stávajícího českého exilu. Staročeši, přežitky zesnulé „Národní fronty“, kolébají nás ke snu o nové světové „konvergenci“ mezi demokracií a komunisty. Mladčeši, zoceleni tragickými důsledky „Národní fronty“, burácejí proti opakování starých osudných chyb a prohlašují, že svobodný život lze vybudovat jen v nesmlouvavém odporu proti známým politickým vrahům a podvodníkům.

Polarita v českém exilovém životě je hluboká. Mladčeši opakují Staročešům: Učinit chybu je lidské, avšak setrvávat na chybě je zlé. A komunistům vmetají do tváře: Nepoučit se hrozným strádáním národa o špatnosti politické teorie je zlé, avšak pokračovat v takové špatné teorii je ďábel-ské. Mladčeši odmítají také celou staročeskou exilovou praxi, zejména staročeskou rezignaci na odboj a cílevědomou politickou činnost, staročeské kopírování politiky amerických liberálů, staročeskou izolaci vůči druhým středoevropským národům a staročeskou sterilitu v přípravě budoucí evropské federace svobodných a nezávislých národů. Doma a venku, Staročeši se nikterak nepoučili z planých smírovaček s nacismem a komunismem, nemají národu a světu co říci, předali iniciativu do rukou komických a šalebných Dubčekovců a způsobili, že demokratický národ ztratil ideové a politické vedení. Libor Brom

naivita a nervy

Před čtyřmi měsíci učinil K. Gott rozhodnutí nevrátit se do Československa pokud a) mu nebudou kladeny překážky v jeho práci, b) nedostane dlouhodobé povolení k zahraničnímu pobytu, a to on sám i jeho orchestr (kteří se tehdy, až na výjimky, do vlasti vesměs z rodinných důvodů vrátili). Čtyři měsíce plnilo toto rozhodnutí stránky evropských obrázkových časopisů a na dělálo Praze nemálo ostudy. Ztratit nejen jeden ze svých omezených devizových příjmů, ale nadto i idol části mládeže nebylo na začátku předvolební kampaně příjemné. Nevře musel v jednom ze svých projevů reagovat sám Gustáv Husák. Na Gottovy rodiče i známé byl vykonáván dennodenně nátlak a za Gottem samotným přijížděli zvláštní vyjednávači. Byla to čtyřměsíční válka nervů. Jejím výsledkem je kompromis. Gott se vrátil na několik dnů do Prahy, kde dostal část toho, co žádal: dlouhodobé výjezdní povolení. Zásahů do kulturní politiky se kvůli němu ovšem dnešní pražské vedení vzdát nehodlá a jeho muzikanti musí zůstat doma. Vyčítat zpěvákovi, že přijal tento kompromis nelze. Rozloučit se na dlouho, možná navždy, s vlastí, je obtížné pro každého. A jeho naivita v džungli argumentů, slibů a přemlouvání není také nepřirozená. Snad jen jedno je nutno vytknout jemu a jeho rádcům: mohl poté, co svým postupem tak zřetelně odhalil nejistotu a slabost pražských mocipánů, přece jen důrazněji trvat na výhodnějším kompromisu. Nejen proto, aby nemusel obětovat desítku svých spolupracovníků, kteří se až dosud tak výrazně podíleli na jeho úspěších, aby byl ještě zřetelnější jeho příklad, že jen ten, kdo si dupne, má doma alespoň naději na dílčí úspěch. Že v boji nervů příliš brzo podlehl mu západní obecnost asi vytkat nebude, ale rozhodně mu to neprominou jeho domácí obdivovatelé, pro něž byl od května nejen hrdinou mikrofónu, ale i politické scény. A kdo mu to nezapomene nikdy jsou ti, které k tomuto kompromisu, v němž dostal bohužel tak málo záruk, přinutil. —am—

svědectví

Rozpoutalo se peklo a Bůh si zakryl tvář...

Nemohu si pomoci, ale musím si vypůjčit verše Jiřího Suchého, protože mě pronásledovaly po celou dobu, co jsem trávila nad knížkou Milo Komínka I pod oblohou je peklo. Knížka nese skromný podtitul – reportáž – ale je to svědectví. O to ofěsnější o prostěji je napsané. Milo Komínek je letecký akrobat, dřívější artista, muž na létající hrazdě, profese věčný riskovatel vlastního života. Tedy člověk odvážný. Z knížky však vysvitá, že nejen to. Není jen odvážný a statečný, ale hlavně upřímný. Píše prostě. Neprošel Karlovou univerzitou. Prošel jinou, daleko větší a delší univerzitou života. Strávil sedmnáct let v ústavech nápravných zařízení Ministerstva vnitra, což je škola nad školy. A Milo Komínek o tom píše, protože nemůže jinak. Kdyby se cítil spisovatelem, musel by ze svých zkušeností načerpat pro celoživotní dílo. Jenomže on necítí potřebu fikce, nemá zapotřebí oslovit příběhy, charaktery, typy a jejich vývoj. To, co popisuje, je život (Bože můj, i to je život, ta holá, zoufalá a limitovaná existence), ale jak známo, právě život píše nejlepší román. Pokud chcete knížce něco vytýkat, máte mnoho příležitostí. Pokud očekáváte být i skývu suchého chleba, ale na stříbře, nedočkáte se. Jenomže to vás přejde, jakmile si knížku přečtete. Poctivě, s duší prostou podezřelosti. Je to knížka upřímná, čistá jako skýva chleba podávaná na dlani a člověk, který ji napsal, musí mít velké, hrdé a statečné srdce.

Zdena Salivarová

kádrová příprava

Již téměř nekonečné řady bývalých a současných ministrů a ministerských náměstků byly před několika dny rozšířeny o dalšího člena. Je jím Jiří Goetz, nový náměstek ministra zahraničních věcí. I v tomto případě je zajímavé podívat se na pozadí této kádrové změny. Goetz přišel na MZV v roce 1949 jako „zdravá síla“ a podílel se aktivně na tehdejších „čistěních“ i na přípravě obvinění proti některým členům tehdejšího „slánského centra“. Zejména na negativních posudcích na Londo-na, Hajdua apod. Od té doby působí v německé sekci ministerstva. V letech 1966–67, ve snaze přizpůsobit se konjunkturálně měnící se politické situaci v Československu, dostával se jako vel-vyslanec ráda v NDR do konfliktu s funkcionáři Ulbrichta. Na přání A. Novotného byl z Berlína odvolán avšak přeložen na sekretariát ÚV KSČ, odkud měl být v roce 1968 propuštěn. Intervence jej zachránila, stal se vedoucím německého oddělení MZV a nyní – náměstkem. Jeho charakteristická vlastnost: velmi chabá znalost německého a neznalost žádného z dalších cizích jazyků. Podle zpráv z Prahy má vést skupinu „odborníků“ při jednáních s NSR. „Izd perfektní“, řekl by jeho vzor Abrahám. —š—

školy — stálý problém

V příloze Učitelských novin se objevil referát vedoucího oddělení (pro školy I. a II. cyklu) při ÚV KSČ Hudce. Vymačkáme-li z jeho příspěvku ideologickou omáčku zbudou některá zajímavá čísla ilustrující situaci v československém školství. Tak například: z KSČ bylo vyškrtáno v Čechách a na Moravě 30 % učitelů-komunistů, na Slovensku 15,7 %. U téměř 2.500 pracovníků ve školství těchto stupňů bylo z politických důvodů zastaveno povýšení. Desítky „zasloužilých učitelů“ mají být v krátké době zbaveny, ze stejných důvodů, tohoto titulu. Téměř polovina předsedů okresních školních komisí byla zbavena své funkce. Z komisí bylo odvoláno 44,7 % jejich členů. Odvoláno bylo také téměř deset procent školních inspektorů. Z odborů – odbor školství – bylo na krajské úrovni odstraněno z funkcí 50,5 %, na úrovni školních organizací 55 % funkcionářů. Kontrolou procházejí školní učebnice, z nichž značná část je shledávána „politicky závadnou“. Ze 105 učebnic devítileté bylo schváleno až dosud pouze 55 titulů na gymnáziích z 80 učebnic pouze 48. Kritizována je také nízká organizovanost školní mládeže v SSM. V Čechách je v této organizaci 26 %, na Slovensku 38 % školní mládeže, přičemž většina z tohoto počtu se netají oportunistními důvody svého vstupu. —am—

cesta, ale kam?

Kousíček od Jalty se sešel ve dnech 15. až 17. září německý kancléř Brandt s Brežněvem. Brežněv hýřil vtipem (jak kdysi na stejném místě Stalin), západní novináři z toho byli tumpachovi (také jako kdysi) a svět, když to viděl a slyšel, se nemohl zbavit pocitu trapné příchuti, jakou vyvolává např. příliš hlučná a výpravná opereta. Komuniké obsahuje téměř 1000 slov. Jednalo se o všem možném. O situaci v Evropě – a to je dobře, pokud z jednání ovšem Brežněv vyrozuměl, že pod evropskou spoluprací druzí nečistou propustku k dalšímu sovětskému terorizování východní a k rozšíření vlivu v západní Evropě. Jednalo se o styčných německoruských – a to nemůže také škodit. Jednalo se však i o druhých státech. O německých vztazích k Polsku (viz komuniké) a k Československu (viz Brandtovu tiskovou konferenci), a to je bohužel chyba. Západní státníci by totiž neměli při svých rozhovorech s moskevskými imperátory potvrzovat, ať vědomě či nevědomě, Brežněvovu doktrinu.

Husákov tisk jednání poslušně pochválil, jak se sluší a patří, ale mezi řádky pražských komentářů mnoho radosti cítit nebylo. Velký bratr se začíná totiž nějak moc kamarádit s těmi, o jejichž militarismu a revanšismu byla tak dlouho veřejnost přesvědčována a zdá se, že jen velmi slabě podporuje dosavadní ultimativní požadavek Prahy na absolutní odzúdnání Mnichova, požadavek, který tak účinně znemožňoval obávané zlepšení západoněmecko-československých kontaktů. Věc má tedy jako obvykle dvě stránky, ne-li více. Doufejme, že se Husák obává oprávněně a že převáží právě ta stránka, která donutí Moskvu (a potom i Prahu) dělat další díry do zrestaurované železné opony.

Mezi Oreandou a Jaltou neleží totiž jen několik kilometrů, ale také více jak čtvrt století zkušeností, které, doufejme, nejsou těmi, jež se právě pouštějí do dialogu s úhořovitou sovětskou zahraniční politikou, zapomenuty. —bon—

je to jen opium?

Stařeček, kterého úslužný mladý muž přavedl přes živou pražskou křižovatku, byl vlastně dobrým duchem. Rozhodl se mladého muže odměnit a řekl mu, že si může přát tři přání.

„Dobře, ať čínská armáda přitáhne až k Praze a zase se vrátí domů.“

„Je to obtížné, ale stane se. Další přání,“ odvětil dobrý duch.

„A čínská armáda přitáhne až k Praze a zase se vrátí.“

„Opakuješ se, marníš svoje přání, máš už jen jedno.“

„Ať čínská armáda přitáhne až k Praze a zase se vrátí.“

„Bude ti to splněno, ale proč jsi opakoval jedno přání třikrát?“

„Dovedete si představit, jak bude Sovětský svaz vypadat po šesti takových taženích!“

Tento vtip, který koluje po celém území Československa, vypovídá o mnohém. Jednak o neskrývaných antipatiích až nenávisti, kterou Češi a Slováci pocítují k Sovětskému svazu, ale také o nadějích, které se upínají k Čínské lidové republice. Mnoha lidem v Československu se jeví Čína, jako jediná reálná síla, která by mohla zkrotit sovětskou rozpinavost a přinutit Sovětský svaz k vyklizení Československa, což by mohlo být začátkem další etapy. Konflikt na Ussuri byl pro tyto naděje přímo živnou půdou, stejně tak jako dnes je ji plánovaná návštěva amerického prezidenta Nixona Čínské lidové republiky. Na těchto nadějích by nebylo nic zajímavého, neboť tonoucí se i stěbla chytá. Zajímavější ovšem je, že podobné myšlenky nejsou zdaleka vlastní jen občanům Československa. Se stejnou, ne-li daleko větší intenzitou, klíčí i na Ukrajině i v Polsku. Například Ukrajinská národní fronta, podzemní organizace, v povolání určeném Ukrajincům v Rudé armádě, vyzývá vojáky, aby v případě konfliktu s Čínou, obrátili své zbraně proti svým zotročovatelům. V letáku, kterých koluje tisíce, se píše doslovně: „Ukrajinci – vojáci sovětské armády, nezapomněte, že vaše vlast je zotročena. V případě nové agrese Moskvy nedovolte, abyste se stali „kanónenfutrem“. Nestřílejte na vojáky jiné socialistické země, ale obraťte své zbraně proti svým utlačovatelům. Praktikuje Leninovo heslo a imperialistickou válku změňte ve válku proti svým tyránům. Pokud to nebude možné, přeběhněte bez boje do socialistické armády.“ (Myslí se do armády CLR).

Myšlenka na možnou pomoc z Číny se objevuje stále více i v tiskovinách ukrajinského „samizdatu“, které pronikají i do koncentračních táborů.

Jestliže tento trend hodnotíme v souvislosti s postojem především Rumunska, které si je vědomo čínské podpory, jestli sledujeme pokusy o zlepšení vztahů mezi Rumunskem, Albánií a Jugoslavií, kde je rovněž nutno vidět čínský vliv, spolu s možným americko-čínským sblížením, pak situace pro Sovětský svaz, při vší skepsi, není nikterak růžová. Z tohoto hlediska je také třeba chápat snahu Sovětského svazu o svolání mírové konference v Evropě, nebývalou diplomatickou horlivost Brežněva i abnormální zájem Moskvy normalizovat své styky s Německou spolkovou republikou. Když je tak nejistá hranice na Ussuri, chce mít Sovětský svaz aspoň pevně zajištěný klid v Evropě. —s—

Kresby: Kristofori

karel jezdinský třetí výročí — pokus o bilanci

Bylo třetí výročí oné zákeřné noci, která do našich dějin vstoupila se stejnou neúprosnou platností jako Bílá hora či 15. březen 1939. Nějakým způsobem poznamenala život každého z nás a tedy celého národního společenství. Změnil se — jako už tolikrát v naší historii — běh věcí a jen nepatrná skupinka Čechů a Slováků může mít pocit, že ku všeobecnému prospěchu. Ale jsme bohatší o zkušenost, která z našich národních dějin už nevymizí. Tato zkušenost nemůže být útěchou dneška, může však být povzbuzením pro zítřek.

V dějinách současnosti se dá švindlovat čím dál tím obtížněji. Tak a tak věci byly a my jsme byli přítom. Existují dokumenty, svědecké výpovědi, filmové a zvukové záznamy. Kdyby mohl rozhodovat spravedlivý soud, bylo by jeho rozhodnutí jednoznačné. Proti uchovalým dokumentům, proti onomu černému na bílém, jsou bezmocné propagandistické úvodníky a pochybné brožurky, které namísto fakty a argumenty, šermují zbožnými přáními.

Československé reformní hnutí, které bylo ve své podstatě revolučním hnutím, prohrálo, a bylo by malicherné, kdybychom to popírali či obcházel. To je realita, dokonce tvrdá realita. Nic na tom nemění, že neprohrálo díky svým slabostem, nýbrž zásluhou neslychané, brutální vnější přisily.

Ale — jakého vítězství to vlastně dosáhli ti, kteří se neštíteli ani barbarských prostředků, aby potlačili historicky pokrokové úsilí o vytvoření lidsější společnosti? Tři roky jsou zajiště krátkou dobou, abychom mohli činit bezpečné závěry, jsou však snad dobou dostatečně dlouhou, aby bylo možno učinit mezipilanci.

Násilný vpád cizích armád, který československý lid odmítl tak, jako solva něco jiného ve svých dějinách, vytvořil podmínky, aby se k moci znovu dostala zkompromitovaná vrstva a obnovila příbližně stejný starý svůj způsob vlády.

Trvalo jí to ještě mnoho měsíců po dokonání agrese a tady je třeba znovu si připomenout, že vpád sám nesplnil očekávání jeho organizátorů. Nevznikla ihned plánovaná okupační vláda, selhala domácnosti pátá kolona a milióny prostých lidí obranou, kterou kladli, umožnili dostatek času, aby celý národ a celý svět znal skutečnost. Moskva k nám ovšem neposlala půl miliónu ozbrojenců proto, aby se zesměšnila. Jejich přítomnost diktovala další vývoj tak, jako diktuje váš život přítomnost ozbrojených násilníků, kteří vtrhli do vašeho domu. Teprve po roce, po dvou a po třech bylo dosaženo cílů, které si interveniti vytkli. — Z československé reformy nezbylo zřetelně nic, odmyslíme-li si federalizaci, jejíž smysl je v dané situaci jen krajně formální. Moc, kterou v konečném důsledku dosadila srpnová agrese, musí nutně popírat a hanit vše, co tak očividně získalo v tak krátké době sympatie miliónů našich lidí. Její tradice je tradice temných padesátých let, gottwaldovské diktatury, a ona to ani nepopírá, když tehdejšími tvůrci násilí, buduje pomníky. Ačkoli však má tuto tradici a ačkoli zahrnuje mnohá stejná jména osob a mnohá stejná názvosloví věcí, je to ve své podstatě nikoli stará, ale nová moc podivného typu. Byla dosazena proti vůli lidu a bezpečně to ví. Chybí jí nadšení idealistů, básníků s vizí zítřků, které zpívají, žijí diskutanti o problémech všedního dne. Snad dvě hesla nejlépe vyjadřují změnu, která nastala a kvalitu, která chybí. Když se stal Gottwald diktátorem, vyhlásil: Kdo nejde s námi, jde proti nám. Když se Husák ujal svého nynějšího úřadu byl nucen prohlásit: Kdo nejde proti nám, jde s námi. Když téměř nikdo nejde s touto mocí, pak ona prohlašuje, že důkazem souhlasu s ní je skutečnost, že už nikdo po ní nehází kamením a neprovádí klukovské vý-

tržnosti. Je zřejmě spokojena, když prostý občan, jenž si nečiní nárok na funkce, luští křížovky a chodí na houby. Kdyby to byla nazvala nebezpečnou apolitičností, nahrávající nepříteli režimu. Její situace je přirozená. Ještě nikdy nikde v dějinách nebyla učitána moc, která vyhlásila za svůj program návrat k věrejšku, i třeba se slibem, že už nebude tak zcela bezhlavě střílet, jako kdysi.

Zajisté, mnozí lidé ji přijmou a není třeba se nad tím trápit, neboť i oni chtějí realizovat svůj život v podmínkách, které nevyvolávají, a které jim zdánlivě neposkytují slušnější naděje. Pookupační moc se spoléhá na faktor času. Na deset, dvacet či sto let, v nichž se lidé smíří s osudem, který jim byl vnucen. Ale je pravdou, že lidé, kteří jsou nuceni vyrovnat se s danou skutečností, jsou ji také beze zbytku oddáni? Je skutečně pravdou, že stokrát opakovaná lež může potlačit pravdu? V daných okolnostech je možno uvalit ta či ona omezení, přimět společnost, aby se přizpůsobila těm či oněm pravidlům hry. Zůstává však skutečnost, že tři roky po invazi — což je snad světové unikum, panující režim není schopen vydávat skutečně slušný kulturní časopis. Vydát skutečně vědeckou studii. Vytvořit pozoruhodný film. Přesvědčit kohokoli, aby s ním spolupracoval z vnitřního přesvědčení.

Vic, než cokoli jiného, lid se opírá o přesvědčení, že moc nemá jiného východiska, než přizpůsobit se a jaksi ji poprvé skromně stačí i ono přizpůsobení se na oko. Obyčejný smrtelník, když

sleduje denní vývoj světa, snad nevěří že se dočká změny a bylo by dobrodružné nabízet mu iluze, chtít aby nežil tak dobře jak lze, pro sebe a pro svou rodinu. Ale moc je v situaci nervové daleko horší. Zatímco její odpůrce je pesimistou, pokud jde o zákonitě změny, ona je pesimistická pokud jde o princip, na němž se udržuje — že vše zůstane a vůbec může zůstat tak jak je. Její existence je podmíněná existencí dnešního stavu v sovětském vedení, ale také Sověty se mění a budou měnit. Má strach z politických kroků komunistické Číny, vývoje v mezinárodním levicovém hnutí, z budoucího vývoje ve třetím světě. Jsou nerovné šance mezi těmi, kteří věří v dobrou vůli této moci, neboť špatné vůle projevíla dost. Bylo a je dost pokusů o ony návraty a výsledek oblíbené diskuse, zda Gustáv Husák představuje menší z možných zel je možno odložit na neurčito. Konaly se už soudní procesy a byly vyneseny nesmyslné a nespravedlivé tresty. Byla obnovena represivní a slidičská aparatura stranické policie. Byly uzavřeny hranice. Sdělovací prostředky se opět staly prostředky agitace, snad jen s tím rozdílem, že účta k mateřské řeči ještě poklesla o celou jednu rovinu, tak, jak se zmenšil počet těch, kteří jsou ochotni se agitaci živit. Jedna věc však zůstane výrazně odlišná. Chybí zázemí naivních a romantických spolupracovníků, chybí, byť třeba jen menšinová masová základna. A tak se jistě věci, kdy si tragické, nutné stávají fraškou. Jsou opět knihy na indexu, opět zakázané písničky, opět se blbne na kvadrát. Stranický tajemník v

Karlovy Varych opět žádá, aby se omezil turistický ruch a považuje auta a oděv západních turistů za nežádoucí ideologickou diverzi. Jsou věci velké i malé, které otravují život společnosti, jejíž devizou se stalo žít a přežít. A pak, bylo by rovněž mylné soudit, že také diktatury se neponačují. Diktatura, která panuje u nás, už moudře usoudila, že k udržení její vlády snad není zapotřebí všeho lidu. Jestliže v Československu je pěstován kult průměrnosti, snad je to i proto, že Moskva nepotřebuje a nechce, aby oči světa byly neustále na Československo upřeny. V pražské televizi byl vydán příkaz neuvádět pořady, které by tragicky končily a vyvolávaly nostalgii. Je činěn pokus dát lidem chléb a hry. Je to podivný konec hnutí, jež se kdysi vydávalo za revoluční a jež ještě dnes občas podniká křečovitě výpady proti maloměstství, které je nakonec jeho kýženým cílem. Jsme svědky pokusu, jak legalizovat přetvářku. Jsme svědky pokusu korumpovat mladé lidi. Když generace soupeřníků selhala, když k třicetiletým a čtyřicetiletým nelze mít důvěru, moc se domnívá, že dvacetiletí přijmou sladkou vidinu lepších platů a vedoucích funkcí. Mnohé revoluce byly násilně poraženy — a přece se uskutečnily. Také francouzská revoluce, na jejíž ideálech stojí moderní demokracie, byla svého času poražena.

Takto viděno, není důvodů k přehnanému pesimismu. Staletí antireformace nezničila husitskou tradici, habsburská nadvláda vizi českého státu. Šest let fašistů a dvacet let stalinistický režim se pokusil zlikvidovat tradici československé demokratické republiky. Byla znovu připomenuta i tou nejmladší generací. Je zřetelné, že zřetelné, aby osmašedesátý rok byl chápán jinak, než jak byl chápán těmi, kdo v něm žili. To není náš strašák.

odpovědný, kritický demokratický tisk. Jen takový tisk je nejen kritikem, ale i pomocníkem vlády v situacích těžkých zkoušek. Pierre Salinger uvádí jako příklad kubánskou krizi roku 1962. Americká vláda zjistila, že se na Kubě nacházejí sovětské rakety. Ale nebyla sama. O existenci raket věděly i New York Times a Washington Post. Na naléhavou žádost Kennedyho pozdržely tyto listy zveřejnění této zprávy o šest dní a pomohly tak vládě překvapit Sověty. „Byl jsem tehdy přesvědčen — a jsem i nyní — že tento pomoci uzavření informací zajištění efekt překvapení, byl ten nejrozhodnější faktor tehdejšího úspěchu presidenta Kennedyho.“ (Salinger).

Vietnamská válka stála již tisíce životů Vietnamců i Američanů. Bylo hodně psáno o demoralizaci americké armády, kde většina vojáků, nasazujících životy, moření vedrem, vlhkem a nepřátelskými kulkami se utíká k omamným jedům, vybíjí svoji nenávisť k válce na nevinných vesničanech, často v hrozných podobách, jak to ukázal případ vesnice My Lai. A je pochopitelná reakce velké části americké veřejnosti k procesu s velitelem této akce oberleutnantem Calleyem, který měl sympatie na své straně. Ne ti, kteří se zachovali zvířecky a hrůzně patří před soud, bylo jejich mínění, ale ti, kdo nás nahnali do téhle hrůzné špinavé války bez konce, ti, kteří z nás zvířata udělali! Je měli pravdu, dokázala studie. Její význam pro Ameriku tkví právě v tom, že ji zbavila jejich iluzí a učinila to bolestně — a věs. Naznačila svěmu lidu a hlavně oně „mlčící většinu“, že musí využít svých demokratických práv (nejdou nic platná práva, není-li jich užito) a vyvinout tlak, lépe si hlídat a kontrolovat svou vládu, klást jí nepřijemné otázky. Amerika prožívá morální krizi a prožívá ji ryze americky. „Tisk a především jeho giganti provádějí v této zemi jako dříve funkci čtvrté moci ve státě. Starají se o rovnováhu sil, když ostatní instituce selžou. Proto není ještě demokracie ve Spojených státech ztracena“ (Hans O. Staub).

Ve studiu Muzik-Art v Mnichově byla otevřena výstava obrazů, plastik a grafiky české výtvarnice Hedy von Soos-Fuchsové. Výstava potrvá do 15. října. Na snímku jedna z vystavovaných prací — OBĚT JANA PALACHA.

status quo

(dokončení ze str. 1)

Jestliže už třetí výročí dotvrdilo okupaci jako proces ukončený a na dlouho neměnný, znamená to, že ideály československé reformy byly pochybené a jejich uskutečňování scestné? Mohli bychom dnes, poučení událostmi, diskutovat o jednotlivostech a objevovat slabiny a nedostatky v jejich uskutečňování, taktice nebo ve výběru osob. Nikdo však dosud nedokázal vyvrátit — v dnešním propagandistickém tažení v Československu ani nikde jinde — reformu z roku 1968 jako jednu ze zákonitých a tehdy nezbytných cest z krise, kterou procházelo Československo po dvě desetiletí. Nemluví již o dosahu, který mohl experiment mít v mnohem širších souvislostech.

Experiment se však ukázal jako neuskutečnitelný. Na tom nic nemění skutečnost, že jeho teoretický základ byl správný a že ztroskotat teprve pod pásy tanků. I tyto tanky jsou politickou realitou. Cíl však zůstává a dosáhnout jej se budou pokoušet i jiní, jinými cestami.

A v tom zůstává naděje pro budoucnost i pro nás, i když napříště nepůjdeme patrně v čele jako vlajkonosi a nebudou nám svěřeny hlavní role. Naděje zůstane, i když se příští naše výročí přejdou ještě mlčenlivěji a v našich jubilejních dnech budou sloupce novin plnit nové události, jež jistě přijdou. Bezpochyby to budou události toho druhu, které podobně jako aktuality letošního léta budou z hledisek minulosti působit překvapivě a nečekaně, protože mezitím vzniknou nové souvislosti a nové vztahy, nové výchozí pozice. A rychlý pohyb dějin moderního světa, který se díky rozvinuté technice stal menším, čímž se zvýšila závislost jeho jednotlivých částí — zlepšuje šance systémů demokracie proti diktaturám. Tato nerovnováha šancí obou systémů zcela jistě potrvá i nadále. Potrvá, i když se demokracie budou otřásat krisemi, jež se projeví i v uplynulém létě. To proto, že demokracie si dokáže vynutit přiznání a otevření těchto krisí, čímž je již začíná řešit, zatímco diktatura krise řešit nedokáže, protože je sama krisí a její řešení by ze všeho nejdříve odstranilo diktaturu.

Ale krise organismu si řešení vynucují. Jinak by nastala smrt.

václav picálek ošklivý američan?

(dokončení ze str. 1)

ně jednoduší. Veřejnost by se o něm nikdy nedozvěděla. Z dvojího důvodu: jednak by asi nikdy nepronikl na veřejnost a nedostal se do rukou tisku. I kdyby se však do rukou tisku dostal, nikdo by si netroufal zprávu zveřejnit a v každém případě má vláda dostatek prostředků, aby zveřejnění zabránila.

Demokratická společnost je společnost otevřená. I v ní se dělá politika za zavřenými dveřmi a ne vždy čestně. Studie o tom podává dostatek důkazů. Ale občan demokratické společnosti se může bránit. Demokratická ústava zajišťuje právo občana na své mínění, právo na informaci. (Aby se stal občan skutečným občanem své země se všemi demokratickými právy byl ostatně jeden z nejvýznamnějších požadavků čs. reformistů v roce 1968.)

Občan demokratické společnosti má za sebou silnou velmoc — svobodný tisk. A americký tisk má velkou tradici a využívá práva zakotveného v americké ústavě — absolutní svobodu informací (s výjimkou samozřejmě těch, které ohrožují státní bezpečnost). Pierre Salinger, býv. tiskový mluvčí presidenta Kennedyho o tom podává zajímavé svědectví: CIA, americká tajná policie dala v padesátých letech vypracovat od dvou profesorů studií o kapacitě státní bezpečnosti USA. Jelikož každý druhý dokument bez ohledu na jeho skutečnou důležitost je prohlášen za tajný, měli profesoři přístup jen k veřejným informacím — tisku, rozhlasovým a televizním komentářům, vědeckým a jiným publikacím. Zpráva vypracovaná na základě těchto informací byla prohlášena za „přísně tajnou“. Ne z nějaké byrokratické libovůle, ale protože do posledního detailu souhlasila se skutečným stavem.

Státní bezpečnost a její ohrožení — s tímto argumentem vyrukovala Nixonova vláda před soudem a snažila se znemožnit publikování zprávy. Už fakt, že může dojít k soudnímu sporu vlády s jinou institucí je možný jen ve společnosti, kde demokracie není jen prázdňným pojmem na papíře.

Jaké argumenty proti zveřejnění Nixonova vláda podala:

1. ohrožení národní bezpečnosti,
2. ohrožení vztahů USA k jiným, přátelským vládám,
3. právo veřejných činitelů na tajné porady,
4. důvěra ve vládu bude otřesena.

Soud tyto námitky neuznal a vyvrátil. Dokumenty se netýkají politiky USA po roce 1968, lze je tedy chápat jako historický dokument. Argument o ohrožení vztahů k ostatním vládám zní také nedůvěryhodně. V memoárech státníků jsou také používány poměrně mladé dokumenty (kupříkladu v nejnovějších memoárech H. Wilsona, v připravovaných pamětech Johnsona), aniž se nad tím někdo pozastavuje. Námitku, že funkcionáři a členové vlády budou hovořit méně otevřeně, když se musí obávat, že jejich názory budou jednoho dne zveřejněny, vyvrací muž povolaný, již zmíněný Pierre Salinger: „Naopak! Jistota, že se nikdo nemůže dozvědět co bylo ve významných záležitostech státu řečeno a vykonáno může působit jen korumpčně“. Poslední argument: ztráta důvěry ve vládu. Tato důvěra v otázce Vietnamu neexistuje tak jako tak. Na otázku Gallupova ústavu pro veřejné mínění odpovědělo 72% Američanů, že věří, že jsou v otázce Vietnamu klamáni.

Jistý protiklad mezi tiskem a vládou v demokratické společnosti je nutný. Svoboda tisku je mohutná zbraň kontroly politiky vlády. Vyžaduje na druhé straně

forman proti člověku

Když Miloš Forman prodělával po všech kalváriích československých svou první kalvárii americkou, šel jeho přátelům čas od času mráz po zádech. Znali jeho urputnou tvrdohlavost, skrývající se za nemizicím, vidně žoviálním úsměvem, jeho neúspěchanou trpělivost, kdykoli šlo o to vyhrát v souboji s časem, který zdánlivě pracoval proti němu. Věděli, že jde-li do tuhého, v situacích, v nichž jiní trhají smlouvy, boučají dvěma, pronášeji neodvolatelné urážky a vyhrožují advokáty, dovede se Forman zavřít v pokoji a spokojeně usnout na dvaáct hodin. Vedle vyvěšeného telefonu. To všechno ovšem nakonec platilo tam, kde je doma. Zápas s domácí stupiditou, omezeností a zupáctvím, nekulturností, oportunismem, nepoctivostí, zastrasováním, lstí i podvody se vede i v obtížných situacích o tolik lépe než zápas s touž devítilhovou saní na cizí půdě, v zemi, kde jste host, možností ústupu víc než omezené, přátel málo a veřejné mínění na vaši straně žádné. V takových situacích nemáte na vybranou a i ti největší ve světové kinematografii nakonec přijali nabízený kompromis, jen aby mohli natočit svůj první americký film. V duchu jsme si přáli, aby Forman udělal totéž, a trnuli jsme, že tentokrát může jeho palčivost neodvolatelně zbořit všechny mosty.

Jenže Forman věděl, že první americké filmy jeho velkých předchůdců byly namnoze i filmy posledními. Ze kompromisy, jež umožnily natočení filmu, se nakonec, jako v umění vždycky, v závěrečném účtu obrátily proti nim. Ve chvíli, kdy dílo nastoupí svou cestu před veřejnost, je za ně odpovědný jen a jen umělec a žádný z těch, kteří ho hrozbami, nátlakem či lstí donutí k zpronevěřit se sám sobě. Forman věděl, že většina Evropanů v zápasu s americkou devítilhovou saní podlehl. Buď ztratili svou identitu a stali se součástí hollywoodské továrny (to platí v zásadě o třicátých letech a je třeba říci, že většina tehdy neměla na vybranou), nebo se po americké „prohře“ vrátili do Evropy bojovat svůj zápas tam, kde existují alespoň jisté podmínky k jeho vítěznému dovršení. Výjimky, jako je třeba Polanský, jen potvrzují pravidlo. A ještě je otázka, co by bylo bývalo bylo, kdyby polská kinematografie byla bývala poskytla svému nejtalentovanějšímu synovi snesitelné podmínky umělecké existence.

A tak Forman k upřímnému zděšení všech, kteří mu drželi palce, vedl svůj zápas v novém prostředí starými prostředky; když bylo nejhůř usnul. Když nikdo nečekal, že se bude prát, uveřejnil satirický pamflet na všemocné americké filmové bossy, o nichž nakonec závisel jeho osud, a ve chvíli, kdy ho už skoro odepsali, prosadil svou. Když dnes nazpátek uvažují o tom, jak to bylo možné a čím se tak liší od tolika jiných, kteří to nedokázali, napadá mně jen jedno vysvětlení, jež souvisí s východoevropským způsobem existence. Západoevropský režisér, který má za sebou tři umělecky vysoce kvalitní, svým způsobem novátorské filmy, z

nichž jeden byl i velkým úspěchem kasovním, si prostě nemůže dovolit do nekonečna čekat a hrát takřkajíc o všechno. Tlak, jemuž je vystaven, není jen tlakem tisku, producentů, reputace, ale i tlakem jeho vlastního způsobu existence, který mu už nedovoluje příliš velká rizika, ani příliš dlouhá období nejistoty o tom, jaký bude jeho příjem v příštích dvou, třech letech. Který úspěšný západoevropský režisér s Formanovým statusem bude ochoten žít půldruhého, dva roky v sešlém hotelovém pokoji, když dojdou peníze objíždět americké university s přednáškami a přitom vědět, že to všechno může nakonec znamenat jen ztracený čas? V nejlepším případě. Ale režisér z východní Evropy, i ten s největším jménem, je na takový způsob existence zvyklý. Nikdy nepoznal jiný, nemá na vybranou, nemůže ztratit, než svoje umělecké jméno, svou integritu. Nikdy nic jiného neměl, ony jsou jeho jediným majetkem. Doma nemůže co by chtěl, a to je důvod, proč to zkouší jinde. Dělat co nechce, aby se uživil, může — jmenuje-li se Forman — kdekoli. Především doma. A to je pořad lepší, i když to nese málo. Trpký a těžký chlebiček práce v cizině žvýká skutečný umělec jen tehdy, když skutečně znamená víc tvůrčí svobody. A v zápasu o ni je umělec s Formanovým zázemím v Americe svobodnější a méně spoutaný než jeho drtivá většina západoevropských kolegů. Asi i proto, že tolik neriskuje, když nemůže tolik ztratit.

Buď jak buď, Forman svůj zápas o americkou šanci vyhrál. Nakonec našel ty, kteří byli ochotni uvěřit, že on jediný ví, co je ve scénáři, který předložil, že on jediný je jeho povoláním interpretem a ručitelem. V systému panické hrůzy z chyby, z chyběného odhadu, který vás může stát existenci, v systému, který ovládá a ochromuje americkou kinematografii to znamená, že našel lidi nad průměr charakterní, umělec-ky citlivé a ochotné riskovat. Někdo namítne, že spojení těchto tří vlastností v jednom člověku v americké kinematografii neexistuje. Formanova zkušenost svědčí o opak. Jejím předpokladem je ovšem mít dost času a nepropadnout panice.

*

Tady začíná u Formanovy americké šance kapitola druhá. Na filmového umělce, který se rozhodne změřit sám sebe cizí zkušeností, číhá dvojí nebezpečí. Prvním je pokušení ideologicky interpretovat zkušenost, jež není jeho vlastní zkušeností, generalizovat, co není součástí jeho vlastní existence, jeho života citového a racionálního. Druhé je pokušení uvěřit, že nové prostředí, nové téma vyžaduje i nové prostředky, nebo naopak, že konfrontace s jiným světem je jedinečnou příležitostí k „obnově sebe sama“.

Forman uchopil svou americkou šanci stejně, jako vedl zápas o to, aby mu byla poskytnuta. Bez velkých slov a idejí, věcně, klidně, mnozí by řekli přizemně. Nikdy v životě nenatočil ideologický film. Nikdy nezačínal práci od ideje, od generalizace. Od samého začátku věřil jen v jedno: v jistotu svého oka. Film není literatura, nýbrž vizuální umění, jehož základním nástrojem je oko. Umět přesně vidět, aby byla zřejmá hierarchie hodnot, za níž stojí autorovo svědomí, poskytnout postavám filmu dostatek prostoru, aby promluvíly aniž olověly ústa, zkrátka vidět, vidět a zase vidět — to je základní imperativ, bez něhož není filmového umění. Forman je nepřitelem estetizujícího vidění. Jeho oko je konkrétní, šibalské, přísné, zlé, dobrácké a především skoro neomylné. Cílem jeho pohledu není krása celku, ale pravda detailu. Formanova filosofie se zdá být velice prostá: Je-li každý detail pravdivý, nemůže celek být lež (nebezpečnost takové prosté selské filosofie — velmi záhy pochopili Formanovi kritikové uvnitř československé mocenské struktury, kteří dobře věděli, že ideologické „omyly“ a „ichylky“ znamenají pramále nebezpečí ve srovnání s pravdivým vyslovením všední, každodenní reality ve všech podrobnostech, bez poku-

su o „ideovou“ interpretaci). A je-li pravda detailu i pravdou celku, musí mít tato pravda i svůj smysl, musí vypovídat nejen o smyslu detailu, ale i o smyslu celku. Formanova oko přitom ví, že detail takto pohledem vyloupnutý z celkového kontextu vypadá ve své naprosté objektivní pravdivosti groteskně. Vyvozuje z toho, že celek takto složený poskytne groteskní obraz reality, aniž bude třeba cokoli přepjaté do grotesky stylizovat. A protože jednotlivé detaily budou mít punc objektivní vizuální pravdy, bude grotesknost celku působit jako velice tvrdá, surová interpretace společenské skutečnosti. Pravdivost každého detailu uzavře totiž divákovi ona dvířka úlevného smíchu, jež mu ohrává groteskní stylizace, umožňující namlouvat si, že to všechno je jenom hra. Gogolovo Komu se smějete? Sobě se smějete! nemusí ani být vysloveno. Divák je slyší zevnitř, a podle toho, kdo je, buď přemýšlí, nebo hlasitě protestuje. Pod zámkou, že tohle přece není, nemůže být skutečnost. Tenhle protest nezná hranic, rovnoběžek ani poledníků. Jeho představitelé si podávají ruce od Prahy a Moskvy přes Paříž a Řím do New Yorku a Hollywoodu. Kdyby je Forman nafilmoval, ukázalo by se, jak si jsou podobní aniž to tuší, jak ideologická rozdílnost mezi nimi jen zastírá jejich skutečnou totožnost. Peralelismus detailního pohledu by umožnil novou a mnohem hlubší ideovou generalizaci.

Forman tedy vlastně nikdy nebyl v pokušení o apriorní generalizaci a ideologizaci americké skutečnosti. Neznal toto pokušení ani v Praze. Ale celá dosavadní skutečnost svědčila o tom, že jeho oko, jeho smysl pro pravdu vizuálního detailu nakonec celek k této interpretaci tak či onak dovedou. To, že jeho ideologie je ideologií konkrétního pohledu, že nevěří než tomu co vidí a jak to sám vidí, je po mém soudu prvním a hlavním zdrojem jeho amerického úspěchu. Od samého začátku nechtěl nic jiného než udělat s americkou realitou totéž co dělal s realitou českou. S pragmatickou jistotou, že nezmýlí-li ho jeho oko, nemůže se zmýlit v pravdě o skutečnosti.

Oku je ovšem třeba vytvořit spolehlivou příležitost k zachycení detailu, pod mikroskop je třeba položit přesně vybranou částku hmoty, na níž bude vidět, co hledáme. Forman ví, že umění je volba, výběr, že neexistuje umělecká pravda, která by byla dílem náhody. Že náhodný, byť sebeautentičtější záběr kamery většinou jen sklouzne po povrchu a toliko vyvolá zdání pravdivosti. Ale jak vytvořit bezpečnou příležitost pro oko, aniž se pokusím předem interpretovat skutečnost, o které dost nevím, kterou jsem neprožil, která není spjata s mou vlastní zkušeností? Pro metodu, která je metodou Formanovou, existuje jenom jedna možná a spolehlivá cesta: Postavit si bezpečné ležení z vyzkoušených, důvěrně známých prvků, a s touto oporou se pustit do zápasu o vizualizaci jiného materiálu, jiných typů, jiného prostředí. Forman tu nedělá nic jiného než tolik jiných velkých umělců před ním. Nepokouší se lézt na dva stromy najednou, k ztvárnění nové látky používá prostředků, nichž už použil, které už vyzkoušel, a zároveň je přitom zdokonaluje, zofesňuje, dává jim nově rozměr. Kdysi, když se poprvé učil zacházet se 16mm kamerou, natočil v pražském divadle Semafor Konkurs. Nyní, skoro po deseti letech, ho točí znovu v New Yorku. Co bylo kdysi úspěšným pokusem s neznámým materiálem, stává se tentokrát záměrně vytvářeným artefaktem. Zmizela vůně bezprostřednosti, naivita drsného pokusu, profesionální přiblíženost, a nastoupila perfektní profese, jistota pohledu, přesná kausalita střihu, dokonalost rytmy. Na stejné téma vzniklo jiné dílo. Lepší? Horší? To záleží na tom, čemu dáme přednost. Nakolik jsme svázáni svou nostalgií. Vůbec, těžko srovnávat, protože dílo je skutečně jiné. A protože dokonalost, konečný, pevný tvar nakonec rozhodují o tom, co zůstane (být původní improvizace, z níž se zrodila myšlenka, byla sebegeniálnější), mám chuť tvrdit, že

konečnou, definitivní podobu Konkursu jako díla natočil Forman teprve v Americe. — Ostatní známé součásti pomocného lešení jsou pro širší veřejnost méně nápadné, ale nepochybně existují. Formanův odpůrce číslo jedna mezi americkými filmovými kritiky John Simon je vypočítal beze zbytku a dokázal je najít i tam, kde nejsou. Jenže nepostřehl a nepochopil, že Forman využil k zabezpečení svého amerického debutu své dosavadní zkušenosti skutečně mistrovsky. Jeho variace nejsou nikde snadným opakováním, nýbrž pokaždé známou situaci domýšlejí a naplňují novým obsahem. A právě toto využití minulé zkušenosti mu umožnilo, aby se v neznámém prostředí nezpřonevěřil své metodě, předpokládající důvěrnou znalost materiálu, a natočil i v Americe film ryze formanovský ne na povrchu, nýbrž hluboko uvnitř.

A tak Forman, cizinec bez skutečné zkušenosti americké zkušenosti, dochází nakonec ve své filigránsky milimetr po milimetru tkané komedii v podstatě k analogickému obrazu reality jako Američan Avildsen (jehož i v Evropě známý a úspěšný JOE roste z apriorní ideologické interpretace a využívá k zdůraznění myšlenky osvědčených dramatických prostředků, jež jsou Formanovi apriori odepřeny). Navzdory tomu, že využil lešení původně staveného pro zcela jiný účel. Definovat co to znamená, může být domácí cvičení pro kritiky, kteří ještě nedošli k téhle kapitole a okouzluji veřejnost schopností rozpoznat prapůvod úlomků z antologie.

*

Forman si tedy dokázal svou americkou šanci vybojovat a tuto šanci nepromarnil. To bylo zřejmě už dávno předtím než se TAKING OFF dostal na plátna kin a o vlasek jediného hlasu minul Velkou cenu festivalu v Cannes, aby se „spokojil“ Zvláštní cenou poroty. Jenže o úspěchu filmu rozhoduje nikoli festivalová porota, nýbrž především čich těch, kteří vytvářejí veřejné mínění, v tomto případě americké filmové žurnalistiky. Tady možná, báli jsme se, čekala Formana překážka nejvyšší. Kdyby totiž žurnalisté a filmoví recenzenti denního tisku, televize a rozhlasu film odmítli a tím ho odsoudili ke komerčnímu neúspěchu, pak Forman svoji americkou šanci přece jen víceméně prohrál, navzdory nesporným kvalitám filmu. Takový je zákon této kinematografie a téměř není výjimek, jež by jen potvrzovaly pravidlo. Otázka tedy byla: Dokázal Forman i v USA, že jeho zvláštní génius je z těch, kteří dokáží strhnout intelektuální analytiku i širokou veřejnost, nebo alespoň její kulturnější část? Dokázal i v USA co se mu podařilo doma, to jest být filmařem pro masu, aniž cokoliv slevil z nároku na svoje umění?

Odpověď byla i tentokrát kladná. Žurnalisté a recenzenti se bavili, smáli, aniž možná vždycky dobře tuší čemu, nalezli ve filmu kus skutečné Ameriky, kterou znali a málokdy viděli na plátně. Distributoři s úlevou objevili v jejich recenzích magická slova, jako „k popukání“, „legrace na legraci“, „neodolatelný“ atd., jež citována na čtverečkách inzerátů v denním tisku údajně přivádějí do kin desetitisíce či dokonce千čenné statisíce a milióny diváků. A to nejdůležitější: diváci skutečně přišli. Forman dokázal, co tak málokterý před ním.

V tu chvíli přišel čas zamyslet se nad tím, co k filmu řekla kritika, to jest ti, jejichž jména se jen sporadicky objevují pod výroky citovanými v inzerátech, ale jejichž slovo skutečně buď pomáhá nebo brání rozvoji filmového vidění a myšlení. A v tomto kontextu zaslouží zvláštní pozornosti už citovaný John Simon. Ne tak pro svoje stanovisko filmového kritika, spíš jako společenský jev.

Ve dnech, kdy už probíhal canneský filmový festival a TAKING OFF šel ke svému oficiálnímu velkému úspěchu, uveřejnil New York Times ve své nedělní kulturní příloze dlouhý

článek z pera známého amerického, nikoli filmového publicisty.)*

Autorovi našlo o uměleckou kvalitu či nekalitu, nýbrž varovně pozvedal hlas proti tomu, že americká kritika nepostřehla nebezpečí, jež se ve filmu skrývá. Všichni považují film za milou, laskavou, groteskní, šibalskou komedii, a nevěšili si, že pod tímto zdáním číhá zlý, potměšilý útok na hodnoty a kvality, na nichž spočívá stabilita přinejmenším určitě vrsly americké společnosti. Ve filmu je uražen průměrný Američan, jeho láska k dětem, jeho smysl pro rodinu, pro morálku atd., ald. Jsem si jist, že ve chvíli, kdy Forman dostal v Cannes do rukou výstřižek s tímto textem, ztratil jakýkoli pocit, že je v cizině a ovanula ho známá vůně domova. A nejen domova, nýbrž i nejdříve předchozí zkušenosti. A což teprve nad článkem Johna Simona v časopise New Leader, nazvaném stručně a výmluvně **Forman proti člověku** (Forman against man).

Ta historie je stará jako Formanovy filmy, a je pravda, že nejdén z nás sebou kdysi trhl, když jsme po letech neustálého opakování floskulí o kráse a dobrotě prostého člověka, neřku-li mladého člověka, byli konfrontováni s vizuální brutalitou Formanova Konkursu. Byl to ovšem zdravý šok, který rozbíjel zbytky falešné mytologie a vedl k rychlému chápání toho, jaká lež se skrývá za všemi těmi řečmi o kráse a dobrotě. Forman nás rychleji než kdo jiný naučil chápat, že člověk není ani krásný ani dobrý, a mládež ani svěží ani radostná, jak tomu chtěla dobová adjektivka, ale že člověk je zkrátka člověk a mladý člověk prostě jeho méně zkušeným a méně otrlým mláďátem. Pochopili jsme, že tento člověk je spíš nehezky, fyzicky i mravně, a že ze všech nejhavnější, v tváři nejtupější, ve slovech nejomezenější a v gestech nejsurovější jsou obvykle ti, jež společnost, ta, v níž jsme žili, vyzvedá do svého čela či dává za příklad. Zjistili jsme, kolik demagogie se skrývá za požadavkem lásky k tzv. prostému člověku. Tento takzvaný prostý člověk, jehož nikdo nedovedl definovat a který mizel za povinnými adjektivy „krásný“ a „moudrý“, nebyl ani jedno ani druhé. Ať už byl individuálně jakýkoli, v povědomí těch u moci reprezentoval prostě onu masu, jež zná jen status quo, lpi na něm, je s ním existenčně spjata, myslí v nejprostších materiálních a etických kategoriích a umožňuje tak těm, kteří ji vládou, aby ji vykořisťovali, podváděli, zneužívali, šlapali po ní, vykrýkující přitom o její moudrosti a kráse, a o tom, jak jak oni jsou jí podobní, neboť jsou jejími pravými syny.

Forman nepolemizoval, neřekl jediné slovo, jenom ukázal. Prosim, milujte si každý koho chcete, prostého člověka z legendy i vůdce, kteří se ho dovolávají většinou proti němu, cítě rodiče, učitele, syny, představené, všechno, na čem spočívá společenská mytologie, ale nedejte se to lechtá slovy o moudrosti a kráse. Svět není krásný, nýbrž ohavně krutý, a člověk v něm jak by smet. A nejhorskí ze všech jsou ti, kteří mají plnou hubu moudrosti a krásy. Forman nesoudí, nepozvedá hlas. Jen ukazuje a tiše, potouchle se usmívá. Křičet začali potřeby. Ne prostý člověk, jehož brali v ochranu, ale patentování, samozvaní „představitelé“ prostého člověka, zbyrokratizovaná moc se svou nepřehlednou sbírkou tupých bezvýrazných tváří jak ji tretné charakterizoval Ludvík Vaculík. To oni byli ve jménu prostého lidu, krásného a moudrého pracujícího člověka hluboce dotčení a uražení osklivosti Formanových filmů, jeho hrdinů, jejich skutečnosti. Neříkáme, že Forman jde proti režimu, křičeli. Ale fakt, že jde proti člověku, nic mu není svaté, uráží, pomlouvá, karikuje!!! — Jak dobře jsme znali tyhle hlasy. Poznali se, pochopili nebezpečí a vytáhli do boje.

Forman věděl, že tohle není legrace. Byl obviněn z útoku na sagmace podstatu oficiálního náboženství, a tak se pokusil pojistit tím, že svůj poslední českoslo-

venský film, nejkrutější, nejnemilosrdnější, Hoří, má panenko! natočil v kooperaci s panem Carlo Pontim, největším západoevropským producentem, multimilionářským manželem Sofie Loren. Když byl film dokončen a předveden italskému spoluvýrobcí, nechápal nikdo dobře, proč Ponti beze slova odešel do hotelu. Teprve tam se dal slyšet, že film je namířen proti prostému člověku, uráží jeho city, ukazuje ho jako ošklivého, omezeného, zlého, málo příkladného tvora. Vždycky jsem si představoval ztepilou postavu pana Pontiho, jeho oduševnělou tvář, jeho vysoké mravní zásady a jeho upřímné pohoršení, s nímž odmítl převzít film natočený proti těmto hodnotám, jež jsou mu svaté, a žádal tvrdě zpět svoje peníze. A tehdy jsem také lépe pochopil, že navzdory zdánlivým ideologickým rozdílům jsou lidé typu pana Pontiho a těch, jež pranyroval film Hoří, má panenko! z jednoho těsta. Patří neodvolatelně k sobě a vždycky se nakonec domluví. Na účet takových jako je třeba Forman a všichni, kteří stáli za ním.

Nebylo pochyb, že mají bratry a bratrance i za oceánem. První z nich se přihlásil už když se Forman pokoušel protlačit svůj scénář v Paramountu. V přepychu svých pracoven metajili své pohoršení a na golfových hřištích rozhořčeně protestovali proti tomu, aby prostý člověk, jehož zájmy představují a pro něhož pracují, byl jiný než moudrý a krásný. Až po článek v NYT jich byla celá škála, ale cosi pořad chybělo. J. Simon (3. května 1971)** tuto mezeru zdařile vyplnil: „Prohlášení TAKING OFF za protilidský film: podlý, arogantní a naprosto destruktivní. Považuji M. Formana za mravně vadného a, což s tím obvykle, ač ne vždy souvisí, za bezcennou mutaci umělce. A soudím, že akorát jeho obdivovatelé ať už jde o diváky či kritiky, jsou buď pitomci nebo prostě naletělí.“

Galerie je tedy úplná a táhne se napříč politickými rovnoběžkami a poledníky jako velká symbolická internacionála obháječů prostého člověka: Antonín Novotný, Carlo Ponti, Bob Evans, John Simon. Oni jsou pravými hrdiny Formanových filmů, oni jsou nejlepším důkazem jejich pravdivosti a velké demystifikační síly. Prostý člověk, průměrný člověk, toho ví sám o sobě až, až. Nejlepší

z prostých lidí, ti, kteří jsou věcnou nadějí světa a jeho soli v nejlepších chvílích, vědí dobře, jak svět vypadá a jací jsou i oni sami. Konfrontováni s portrétem jako je Formanův, dovedou se zasmát i zatleskat. „Co chcete, takoví jsme, takový je svět, a dobře nám tak, když proti tomu nehme prstlem...“ Ale co ti, kteří z mytologie prostého člověka žijí a udržují stamilióny v iluzi o světě, i o sobě samých. Pro ty jsou umělci Formanova typu skutečnými, pravými nepřáteli, protože rozbíjejí základy jejich moci, jejich vlivu i jejich blahobytu.

Jak znovu nevzpomenout na Gogola. Závěrečná slova článku Johna Simona, citovaná výše, mohla být právě tak dobře textem některého z verdiktů carské kritiky nad Revisorem. Všechno je tedy v pořádku, každý má pravdu, i Forman i John Simon. Forman v tom, že ukazuje svět jak ho vidí a John Simon, když ho považuje za smrtelné nebezpečí pro svět jaký by vyhovoval jemu (a jeho výše jmenovaným bratrancům). Nikdy jsem Johna Simona neviděl. Ale od chvíle, kdy sepsal tolik stránek na obranu krásy a moudrosti, bych si to skutečně přál.

P. S.: New York není místo svádějící k lyrickým meditacím o kráse a poezii veškoměst. Leda zpovzdálí, nejraději z letadla, z helikoptéry, z vicholu Empire State Buildingu. Umělec, kterého toto město dokáže inspirovat k velkému zpěvu o průzračnosti a poezii rána v newyorské East Side, musí mít alespoň tolik smyslu pro krásu a poezii jako jiný český umělec, jehož Stabat Mater tuto nezapomenutelnou pasáž filmu provází. Forman tu poskytl Johnu Simonovi a jemu podobným námět k přemýšlení, o kterém patrně ani netuší.

*) Nebyl to článek pravni. Recenzent NYT zaujal zprvu k filmu stanovisko sice nikoli odmítavé, ale přece jen zdrženlivé. Po několika dnech, když bylo zřejmé, že úspěch filmu je mimo pochybnost, uveřejnil další článek, už mnohem vřelejší. O dva týdny později věnoval list filmu v nedělní příloze skoro celou stranu, jež nešetřila chválou.

**) A pár jeho evropských kolegů.

Josef Škvorecký

dany mezi maoisty

(úryvek z románu mirákl)

„V relativně velmi krátkém čase po revoluci pochopí i bývalí příslušníci vykořisťovatelských tříd, že revoluce přináší lepší život a větší spravedlnost i jim,“ říkal předseda schůze vlahým hlasem a levou ruku měl položenou na knize v červených deskách. Stál v střízlivém obleku do obchodu, s vestou, nad ním visela malůvka Čiňanů, radostné křepčících kolem obrovské hlavy Mao-cetunga. Kaštanové vlasy měl střízlivě uhlazené, dvaadvacetiletý obličej hladce vyholený. Od bankovního úředníka se lišil jenom něčím velkým a křiklavým v klopě saka: později, zblízka, jsem poznal, že je to jiný, menší Mao-cetung, snad z laminátu, v pa-prscích mazlivého conningtonského slunce velmi barevný.

Poprvé od příjezdu do Conningtonu jsem seděl mezi mladými lidmi, od nichž jsem se nelíbil obléčením. Na podlaže místnosti v Ipswichské koleji se nepovalovala obvyklá směs cheguevarů v rásnaté kůži, dívek v krátkých košíkách, jímž terminologicky zmateně říkaly sukně, ani vyznačující orientálního boha, kteří přes texasky oblékali růžová prostěradla a na vyholených hlavách nosili copánky. Tady seděli slušně, na židlích, a vedle předsedy schůze se za malým stolem pilně dělala poznámky Milada Marešová. Měla na tváři nadšený výraz, jenž v sobě spojoval krutou laskavost s dobrotivou zavlostí.

Vedle mě seděl nezapamatovatelný mladík s uhyry na nose a po jeho boku muž v kostkovaném kabátě dřevorubce, jenž, jak jsem vyrozuměl z diskuse, tu reprezentoval dělnickou třídu. V příštích dnech jsem ho několikrát zahlédl: posílával na živějších rozích Telegraph Avenue, posedával nad pívem v hippířských hospodách a prohrabával se paperbacky v antikvariátech. Někdo mi potom řekl, že je to vlastně dělnický básník. V knihkupectví, kde se prodávala nejpokrokovější avantgarda, mezi sbírkou nazvanou *Kundí básně* (na obálce měla přilepený chumáček skutečných chlupů) a jiným svazečkem, jež tvůrce potřísnil vlastní krví (v zaslém stavu se podobala stopám po průjmu) jsem posléze našel i mimeografovanou knihu Larryho Dalea s prostým názvem *Dělníkovy písně*. Asi polovinu jsem jich na místě přečetl. Byly to vlastními slovy vyprávěné citáty z Mao-cetunga, promíšené ohlasy veršů, jaké jsem kdysi čítal v *Masses & Mainstream*. Básník je zbavil všech zbytků rytmu, rýmu a poesie a rozdělil do přibližně stejně dlouhých řádek. Čtěl za to osmdesát pět centů, ale za tu sumu se v téže antikvariátě dostaly dvě detektivky Dashelli Hammetta. To byl konec konců taky komunista, a já mu dal přednost.

Mezi básníkem a mladíkem, o němž si bylo možné zapamatovat jen to, že tam byl, klímal (mimo mě jediný) omyl pokrokového shromáždění: nějaký hippie s usmolenou hřívou a v košili, jež zuřivé květy měl pokecané zaslýchly tukem z příliš šfavnatého hot dogu. Přišel až po začátku schůze, hned se zhroutil a upadl v spánek, jenž působil uměle. Probral se však, když předseda počal ličit krvavou revoluci jako nejvýhodnější cestu k naprosto něžné společnosti. V závěru té růžemi vonící apokalypsy byl už úplně při smyslech. „Proto i bývalí příslušníci vykořisťovatelských tříd, v relativně velmi krátkém čase, pochopí, kde je jejich místo, a zapojí se do budování nové společnosti.“ Předseda se přelaskavě usmál a vyzval nás, abychom se ptali. Pročtily hippie okamžité vztýčil ruku.

„A co,“ škytl, „co se stane s téma, co se nezapojí? Co nepochopí?“

Nesmírnou dobrotivostí předseda usměvu pronikl náznak shovívavosti.

„Well,“ řekl, „Naprostá většina v relativně velmi krátkém čase pochopí a zapojí se.“

„A co ta menšina? Co se nezapojí?“

Dvě dívky, které tvořily zbytek posluchačstva, si vyměnily pohledy s tajemnicí a usklíbly se na hippie. Milada Marešová zdvihla věřící obličej k předsedovi.

„Well,“ pravil předseda. „Budou tak nepatrné výjimky, že se tu jimi nemusíme zabývat. Přirozeně že ti, kteří zarytí setrvávají na svých vykořisťovatelských stanoviscích a postaví se proti revoluci se zbraní v ruce,“ usměv mu zíhl, „budou zlikvidováni.“

„Fuck it, man!“ pravil hippie. „Já nemyslím žádný, co budou stát na vykořisťovatelských stanoviscích. Ani co budou se zbraní v ruce a tak. Myslím jenom lidi, co jenom nepochopí, jo? Nezapojí se? *Guys like you and me*. Co nikoho nevykořisťují ani proti němu nebojují. Jenom nepochopí.“

„Proč by takoví lidé neměli pochopit?“ podivil se předseda.

„Oh shit! Prostě nepochopí!“ vykřikl hippie. Naléhavost otázky podtrhl prudkým mávnutím a svezl se v židli k jedné straně. Zdálo se, že mu ta pozice připadá přirozená.

„Však oni pochopí,“ ujistil ho předseda, „až si přečtou tyto dvě knihy,“ zvedl je „*Citáty z předsedy Maa a Mao-cetung o kulturní revoluci*“. Pak pochopí, že buržoasní takzvaní vědci uměle zatemňují podstatu problému, který je jednoduchý a jasný. Celé ty horry sociologických a psychologických studií mají jediný účel: zmást dělnickou třídu, aby si neuvědomila, že ve skutečnosti nic není složité, ale naopak všechno je velmi prosté: vykořisťování, třídní boj, ozbrojená revoluce, po níž v relativně krátkém čase —“

„Vozbrojená revoluce, jo?“ přerušil refrén hippie.

„Ano,“ pravil předseda. „Předseda Mao říká: Nástrojem revoluce je puška a kule!“

Hippie zdvihl odmítavý prst k nebi a zakroutil jím ve vzduchu: „Oh no! No bullets for America!“

„A co tedy?“

„Láska!“ zvolal hippie. „Všichni v sobě musíme probudit lásku — a nespravedlnost... zmizí...“

Usnul. Předseda si vyměnil pohled s dívkami a všichni se shovívavě usklíbli lásce.

Přihlásil jsem se a předseda přikývl.

„Rekl jste, že buržoasní vědci uměle komplikují problémy, které jsou ve skutečnosti jednoduché. Myslíte, že i po revoluci zůstanou věci tak jednoduché, jako jsou teď?“

„Budou jednodušší,“ pravil předseda, ale s menší laskavostí. Měl jsem dojem, že mi nedůvěřuje, ačkoliv oděvem jsem se od nich nelíšil. „Namísto antagonistických rozporů mezi lidem a vykořisťovateli nastoupí neantagonistické rozpory uvnitř lidu. Ty nebude třeba řešit násilím.“

„A myslíte, že budou jednodušší?“

Tři přítomné dívky obrátily zraky na mě. Nebyla v nich útrpnost, jako časovaly hippie, ale jakási nechut.

„Všechny zdroje a prostředky pokrokové vědy budou k dispozici lidu,“ pravil předseda. „Neexistuje problém, který by lid nevyřešil.“

Nechal jsem ho přitom. Měl jsem dávno alergii na to hermafroditní zvíře, jemuž leninisté připisovali všechny rozporuplné

vlastnosti jako kdysi staří židé Jehovovi. Nachtěl jsem být škodolibý, a mimoto mě napadlo, že horlivý hoch ve vestě by mohl poreferovat nějakému horlivému soudruhovi z Progressive Labour Party a ten dál, až by se zvěst o provokujícím reakcionáři z Prahy donesla k uchu nějakého profesionálního československého fízla, figurujícího v Conningtonu jako politický uprchlík. Nakonec by mohla být zanešena na mou kartu v kachlovém domě na Letné, a mně by to poněkud zkomplikovalo jinak velice jednoduchý život ve společnosti, jež má za sebou nejen prostou revoluci, ale i prostě zlikvidovanou kontrarevoluci.

Tedy jsem jenom přikývl. Patrně to vypadalo, že souhlasím s neexistencí problému, který by lid nevyřešil, protože předseda se opět, a bezmála laskavě, usmál.

„Ještě nějaké otázky?“ řekl.

„Ano,“ zasípala zástupce dělnické třídy. „Jak to po revoluci bude s uměním?“

Laskavost udělala v předsedově tváři místo čistě radosti. Zdvíhl červenou knížku, zalistoval, něco hledal a našel a obrátil šťastné oči na dělníka.

„Mao-cetung říká: Jediným tvůrcem revolučního umění je lid, a lid je jediným konzumentem revolučního umění. Umění patří lidu!“

Dívky, dělník i nezapamatovatelný mladínek přikývli. Slyšel jsem tu definici, na rozdíl od nich, už mnohokrát, i když jako citát z různých jiných autorit, a proto na mě tak nezapůsobila.

„Všimněte si, jak pregnatně, přesně a klasicky jednoduše je to vyjádřeno,“ pravil předseda. „Žádný buržoasní estetik by nebyl něčeho podobného schopen.“

Užasle zamručeli, hippie se opět probudil k plnému vědomí. Čtěl vědět:

„A jaký to bude umění? Vo čom bude?“

„Revoluční umění,“ pravil předseda, „bude vyjadřovat zájmy a city lidu.“

„Jak?“

„Revolučním způsobem,“ usmál se předseda. „Realisticky.“

„Fuck it, man!“ opakoval se hippíř. „Ale jak? Vo čom se bude psát?“

„O všem, co bude zajímat lid. Co ho bude povznášet. Co povede k stále hlubšímu pochopení revoluce.“

To bylo na hippie asi moc složité. Zatřásl hlavou, možná taky jen proto, aby se víc probral. Najednou jsem měl pocit nějaké trapné reprízy v nějakém trapném Zapadákově, kde nikdy nezaslechli, co se děje za humny. Hlavou mi táhly vzpomínky na konkrétní vývoj konkrétního umění po konkrétní revoluci, na soudruha Krále a různé Arašidovy. Slovo jsem si však nechal. Zabránila mi v tom fixní idea o všudy-přítomnosti fízla, a mimoto zas něco napadlo hippie. Pravil:

„Jsou Beatles revoluční?“

Předseda ožil. Snad proto, že narazil na konkrétní, které směl a dovedl kriticky zničit. I dávní referenti, jež jsem slyšával, při kritice buržoasního umění vždycky zkonkrétněli, třebaže nezpřesněli.

„Ne, Beatles jsou hluboce reakční,“ pravil s chutí. „Jednak je obsah jejich písní banálně buržoasní, většinou o lásce — jednak jsou to písně založené na vyzývavém rytmu, jenž rozněcuje pudové vášně. Tím se pozornost mládeže odvádí od jediného vážného problému naší společnosti, kterým je třídní boj. Proto jsou Beatles hluboce reakční.“

Povědomý téměř soudruha Krále mě z Ipswichské koleje neodbytně unášel časem nazpátek, do doby před patnácti lety, kdy tak

(dokončení na str. 12)

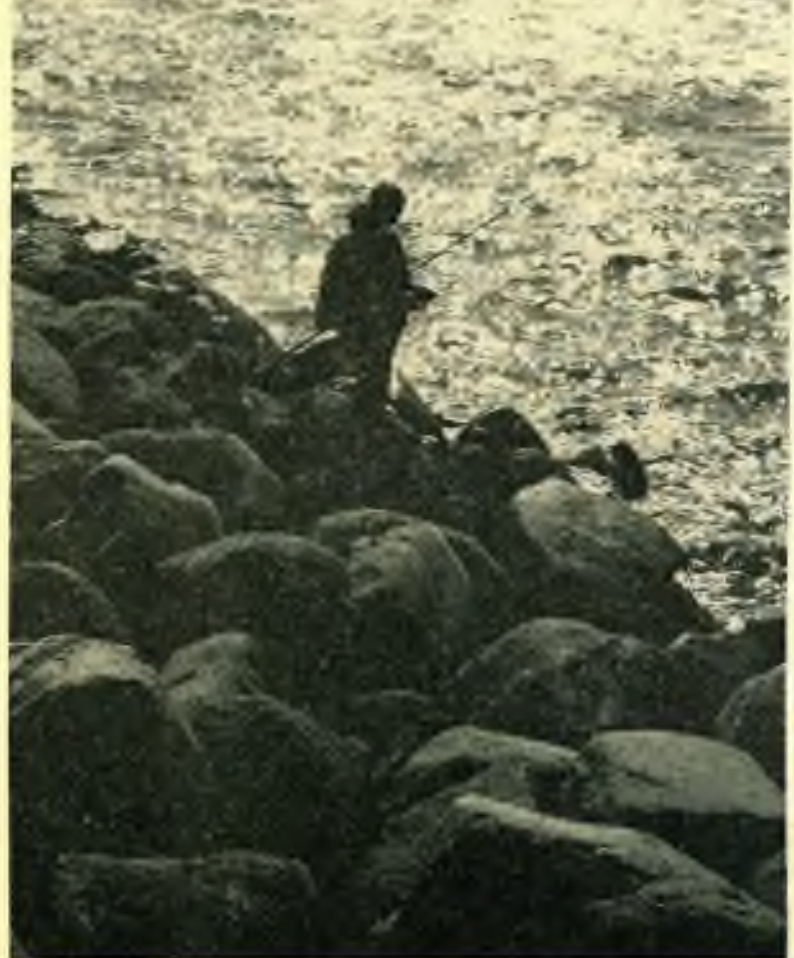

Foto: Vilém Vondruška

viktor vadim

science — fiction

Hlava státu si vyjela mezi lid. Byl to státník obvyklých názorů, v obyčejném voze, s běžným, neprůstředným skelem.

Jede, dívá se kolem, něco se mu nelíbí.

„Kde je?“ ptá se svého sekretáře, který ho doprovází.

„Kdo prosím?“ nechápe sekretář.

„No lid přece,“ povídá státník, chmuře čelo.

Sekretář váhá. Po chvíli praví — „Lid je prosím dílem za mřížemi a dílem pry...“

„Ale,“ řekne hlava státu rozmrzele. Nejde jí to jaksi do hlavy. Několik lidí projíždějícím vozem mává. Někdo dokonce křičí Sláva! Státník to, přirozeně, potěší.

„Alespoň to“ — řekne.

„To jsou ale naši lidé,“ přizná sekretář nerad. Státník se rozzlobí. Nechápe, jak je možné, že jediní lidé, kteří se na něho přišli podívat jsou tajní policisté, provokatéři a konfidenti. Nikdy před tím mu nic takového nepřišlo na mysl. Až teď.

„Opatřte si nový lid. Zdravý a lepší!“ řekne sekretář a vrací se do paláce. Druhého dne si nechá sekretáře zavolat.

„Tak co?“ ptá se.

„Je... je mi líto...“, koktá sekretář.

„Cože? Co to má znamenat?“ křičí státník.

„Lid není k mání. Nějak stoupl v ceně,“ odpovídá zděšený podřízený.

„Okamžitě mi seženete nový lid! Napíšete do zabraní. Budete kontaktovat sousední státy. Máme přece nádhernou zemi. Krásné počasí, chutná jídla, památky a solidní obyčej. Tak to nabídněte!“ křičí hlava státu.

Sekretář se dá do práce. Posílá dopisy, inseruje, dělá zkratka co umí.

Jiné státy odpovídají.

„Vaši žádosti ze dne... nemůže-

me bohužel vyhovět, neboť se nám lidu nedostává.“

„Máme lid, ale je velice nespolehlivý a nebezpečný.“

Jeden píše, že má lidu sotva na projevy.

„Máme vylidněno,“ zní další odpověď.

„Jsme neprodejní,“ píše ze státu, kde už lid vládu do svých rukou.

Hlava státu pročítá dopis. Pak aostane zoufalý vztek. Z bezmocnosti. Z toho, že nemůže jednoduše poručit a čekat, až bude rozkaz splněn. Zároveň se ho zmocní, poprvé za ta léta, nejistota. A ze vzteku ho raní mrtvice.

Pohřeb je samozřejmě velkolepý. Už ho nevezou za neprůstředným skelem. Už se nemusí bát.

A přece jsou najednou chodníky i ulice plné. Lid se objevil a zdá se, že vůbec nedbá smutečního obřadu.

Ba naopak.

Usmívá se.

míla pachnerová není nad kritiku

Obávám se sice, že touto hrstí poznámek na okraj III. části Břeského „Rozprav na obranu jazyka“ (červencové Proměny) rozmělní bláto víc, než si zasluhuje. Úvodem chci prohlásit, a zkušenost mne k tomu nutí, že Josefa Škvoreckého neznám osobně. A neznám, na rozdíl od jeho, ani práci Dušana Břeského, ba vůbec jeho jako kritika. To ostatně není důležité.

Základním předpokladem pečlivého kritického hodnocení literární práce je a) aby kritik rozuměl literatuře jako takové, b) navíc pak speciálně tomu druhu literární činnosti, jímž se v posudku chce zabývat. Co na nekriticky kritickým, nebo chcete-li kriticky

nekritickým pojednání přímo fascinuje a ovšem také ohromuje, je neuvěřitelná prostota Dušana Břeského, jinak jistě nesporně sečteného a vzdělaného pisatele, s jakou dokázal nepochopit a tedy na rozdíl od těch tisíců čtenářů nevychnut právě to, co na Škvoreckého tvorbě je tak osobité: Neapodobitelnou svéráznost jeho slohu a mistrnost, se kterou modeluje lidi a situace. Jako z udělaní vidí (chce vidět?) ve vzácné lehkosti výrazu „jen organickou ledabylou“ a v bravuře rozezná autora „jen podceňovaní čtenáře“. Kdyby však aspoň D. B. s horlivostí, která se dá vysvětlovat, byť ne ospravedlňovat živelnou rozkoš z vyhledávání chyb a kazů, kdyby se zaujímal patologa nad kouskem podezřelého tkáně, nebyl začal některé věci nzebírat do dna, ovšem bez stopy potřebného zasloužení, byl by mohl se oti zůstat oním filosofem, který dokázal mlčet. Nebyl by odhalil až neuvěřitelnou koženost člověka, který jakoby ani nebyl z dnešního světa, nebyl by prokázal nedostatek náležitého přístupu k dnešnimu způsobu vyjadřování. Jestliže autora s bohatým rejstříkem vyjadřovacím a s neomylnou dovedností vyhmátnout z 20 možných ten jediný výstižný obrat kritik. vni z ohudoby invence, mohlo by to snad být jen nedorozumění. Prohláší-li však se vši vážností, že „sekáčky obhnouhla výmluvnost“ to nejčennější, nejpůsobivější a „nejškvorečtější“ v autorově práci „nevzrušuje už dnes, a tím méně vzruší za 10 až 20 let čtenáře“, pak pozorujeme již záměr. Nabízi se otázka, co tedy, podle D. B. dnešního kultivovaného čtenáře, ale především D. B. samotného je vůbec ještě schopno vzrušit. Tam, kde se pouští do podrobnějšího rozboru D. B. prozrazuje, jak naprosto, jak přímo zoufale nerozumí kouzlu díky a sdělovací originalnosti jednoho z nejznamenitějších soudobých českých prozaiků. Stálo by za pokus přepsat a početné čtenářské obci předložit k posouzení „inkriminované“ věty tak, jak by si je přál čist bratránek příslušného malého Morice. Docela vážně se totiž zamýšlí nad autorovou „neschopností“ použít správné krejčovské terminologie. Kritikovi zřejmě ušlo, že autorská otižadost Škvoreckého nesměřuje k sepsání příručky pro učňovskou

školu krejčovskou. D. B. se také pozastavuje nad několikaleté krátce za sebou užitým označením „refyž“, jako by někdo chodníček u zastávky tramvaje vůbec označoval jinak. O kousek dál se kritik dobral překvapivého zjištění, že tramvaj, která odjíždí, nevyhnutelně odjíždí „právě“ a autora viní z nevkusné upovídanosti. Je to jen další doklad pisatelovy kritické nedokrevnosti a nekalifikovanosti. I průměrný studentík by mu dovedl vysvětlit rozdíl, neboť „odjíždí“ a „právě odjíždí“ je dvojnásobně smysluplné, ale nesporně rozličné zjištění. „Oblast refyže“ se D. B. zdá pleomasmem, domnívá se, že autor je zbytečně rozvláčný. Zatímco Škvorecký očividně užívá přece jen orwellovského, v tomto případě soudružsky ukecaného „newspeaku“. U soudruhů přece nikdy nejsme na nádraží, nýbrž v nádražním prostoru, policista je vždy příslušníkem, zloděj strůjcem krádeže. D. B. má rovněž námitky proti větě: „Měl jsem za sebou čtyři porady a čtyři kávy.“ Prý by bylo vhodnější napsat „měl jsem odpole-dne...“ Zde už, domnívám se, přestává navihla a stojíme tváří v tvář dokladu pisatelovy skrovné kvalifikace. „Plešatá napapaná hlava“ je další autorův hřích; může, ale nemusí se jistě každému líbit, rozhodně však vyvolává zcela konkrétní představu. Právě tak jako „úder na ledviny“ přesně vystihl drastickou náladu člověka, který se mocírmemo chce vorvat do přeplněné tramvaje. (Neměl Škvorecký raději napsat do vlečného vozu elektrických drah hl. města Prahy?) „Tvář ky-

autého knedlíku“ před sebou Škvoreckého čtenář okamžitě vidí. D. B. mimo jiné také nedošlo, jaký je skutečný význam obratu, že někdo „běhal okolo Parku J. Fučíka“. Prostoduše věří, že opravdu běhal kolem čokola. Jak se pak divit, že s dětskou snahou, připomínající zápisky horlivého pionýra, tak mistrně vykresleného v jedné ze Škvoreckého povídek, zcela vážně upozorňuje, že dotčený přece nemohl „běhat okolo“, když byl „tam“. D. B. rovněž zřejmě neví, že „dívká na brnknutí“ je vtipný překlad „call-girl“ a podkládá Škvoreckému označení hrubě obscenní smysl.

Na jiném místě kritik popírá autorskou licenci vracet se již k řečenému, nazývá to vypnavěčskou anarchií a snižuje se až k označení „neuvěřitelné fušerské stylizace“. A protože takovým tónem nebývá mezi slušnými lidmi sepsat ani neúspěšný začátečník, má-li jen jiskru nadání, nemohu se zhostit dojmu, že ve žlučovitě až zákeřné kritice tohoto ničím jiným zatím se nevyznamenavšího kritika se skrývá něco osobního. Jedině tím si totiž lze vysvětlit, jak naprosto si neuvědomuje, že ve Škvoreckém napadá autora úspěšné prošlého palbou docela jiných kalibrů a tedy zdaleka ne poprvé postínkovaného k „běhu uličkou“. Ani jediný z bývalých otočníků se mu však neopovážil vytknout, že by nedovedl psát. Tuhle hrst bláta mu hodil na hlavu teprve krajan na Západě v podvědomé, ale proto o nic méně absurdní víře, že snad autor, jehož větší část čtenářské obce zůstala „tam“, je najednou bezbranný. Jenže Josefa Škvoreckého znají dnes už na Západě také. Což je víc, než lze zatím věřit o jeho nelaskavém kritikovi.

Foto: Jan Kohout

Diskuse mocností o prostoru

rozhovor slávy volného s vojtěchem jasným

dělat ještě dobré věci. Ty bych doma dělat nemohl. Věděl jsem, že pokud bych se naprosto nepodřídil, že bych se neudržel.

Zil jste v Československu ještě dva roky po okupaci. Říkáte, kdybych se naprosto nepodřídil...

Ano, každý člověk, který pracuje s ideologií, tedy i filmový režisér nebo autor, musí nějakým způsobem vyjadřovat své myšlenky. Za dané situace v Československu je tedy nucen lhát, což znamená, vzhledem k tomu, že většina lidí nesdílí dnešní absurdní politické přesvědčení, že musí buď dělat politického idiota nebo se stáhnout do ústraní. Ovšem režisér, který byl angažovaný celým svým životem, se nemohl uchýlit ani na okrajových látkách, po něm se chtělo, aby se obrátil na obřad. Pokud jde o mé filmy zabalo se tvrdit, že jediné dobré, co jsem matočil, bylo Procesí k panence a jinak že jsem se mýlil. Další ranou bylo Cannes. V roce 1969 jsem tam dostal cenu za režii a v roce 1970 mě pozvali do panoty. Teprve den před zahájením festivalu přišlo povolení, že mohu jet. Ovšem s tím, že splním dané podmínky. Znamenalo to, že se plně podřídím

dím sovětskému porotci a vznesu okamžitě protest a odjedu domů, pokud bude uvedeno ve festivalovém paláci Gavrassovo Doznání podle Londona. Naštěstí sovětský člen poroty nepřijel a Doznání se oficiálně nepromítalo. Pokud by se bylo promítalo, tak jsem emigroval asi o něco dříve, neboť jsem byl rozhodnut udělat sice tiskovou konferenci, ale na té se vyslovit pro Doznání.

Česká vlna, to byl v mezinárodní kinematografii pojem. Nyní je zaslubou režimu prakticky rozbita. Je to definitivní konec?

Myslím, že zůstali pouze „žoldnéři v cizích službách“. Film nedělají jenom ti, co píší nebo točí, ale i ti, kteří dávají možnosti. Proč neexistuje kvalitní německý film? Protože nejsou producenti, kteří by měli umělecký cit. Dělalí pouze obchod. A v Československém státním filmu dnes, po všech změnách, není producent, který by měl cit a možnosti.

Vy jste dnes v situaci, kdy umíte. Domníváte se ale, že budete schopni vytvářet filmy podle svých představ? Nebude vám chybět zázemí, které jste měl doma?

Já to zázemí mám, není tak velké jako doma, ovšem i tam se

muselo vytvářet celá léta. Tady to rovněž nebylo zpočátku lehké, ale dnes už je reálná možnost dělat dobré filmy. Pomohlo mi hodně uvedení „Nejen v čase vánočním“ v německé televizi, které jsem dělal podle Bölla a také uvedení Rodáků v televizi. Dnes pracuji pro dvě televizní studia. Například v Baden-Badenu jsem našel to, co jsem měl ve skupině Smída a Fikara nebo u Ládi Novotného — lidský vztah a možnosti. Například mi dali na tři dny k dispozici studio, abych si mohl vyzkoušet dokonale barevnou elektronickou techniku. Měl jsem dost času od jara až po dnešek, abych si vybral tým spolupracovníků. Podobné možnosti mi dává i studio ve Stuttgartu. Pro vídeňskou televizi dělám Mňádkovu novelu. Je sama o sobě velice optická a budeme ji točit pravděpodobně v Izraeli. Podle vlastního námětu připravuji Mysterium pro jednu paní, kde se jedná o obraz i barvy už do oblasti moderního malířství.

A pak ještě Böllova Clowna, ne?

Jistě. V těchto dnech již dokončuji první verzi scénáře. Realizovat se má v příštím roce. Jeden námět mě velice přitahuje. Už ho nosím v hlavě pěkných pár let. Kominík a korouhvičků. Je to pokračování tradice Kocoura, je to o nás, o Československu nebo nějaké takové zemi, je to o lásce a o smrti, o svobodě, je to také o socialismu a létání vlastní silou. Asi tak, s létáním vlastní silou je to jako s komunismem. Nejde to, ale furt se o to pokoušíme.

Když se to všechno podaří, tak mám práci na čtyři roky. Navíc jsem dostal nabídku na profesuru filmové režie ve Vídni. Kdyby se tam podařilo vytvořit menší studio rakouského státního filmu u školy, tak by se daly dělat krásné a moderní filmy. Velice zajímavé. Tradice tu pro to jsou. I lidské i jiné, musikální. A je tu na práci takový zvláštní klid, zvláště v Salzburškém studiu. Když by to stát podporoval, mohlo by se začít. Ohtě! bych si vybíral žáky a vzít je ke spolupráci ke svým filmům.

Tedy vy nijak nepocítujete tlak komerční produkce?

To záleží na tom, s kým se dělá. S takovými producenty, u kterých bych komerční tlak pocítoval, nedělám.

Vím, že pro vás nebyl nikdy měřítlem úspěch pouze v Československu. Uvažujete i dnes o festivalových zavřinech?

Proč ne? Zaprve Clown je vynikající román. Cím více se jím zabývám, tím více cítím jeho sílu. A pak je tady můj Kominík, kterého jsem začal psát v roce 1963. To už je letité dílo a nyní všemi událostmi jen dozrálo. Chtěl bych ke spolupráci získat vynikajícího komponistu, choreografa a textaře. Je to samozřejmě vlastně české téma, ale svoji ves, kterou jsem zobrazil v Touze, Rodácích nebo v Kocouruvi jsem také netočil v rodném kraji. Vždycky jsem táhl někam dál, na Vysočinu. Tedy to, co jsem si nesl v srdci,

Foto: Josef Rakušan

To, že právě autor Kocoura, Věch dobrých rodáků sídlí v Salzburgu, je pro mnohé asi překvapením.

Pro mne, abych byl upřímný, je to také překvapením. Jenže přišlo mnohem dříve, společně s cizími vojsky. Původně jsem nechtěl odejít, myslel jsem, že bude možné pokračovat v práci, když jsem ale viděl, že to nejde, rozhodl jsem se. Nejde jen o to, že zakázali dva mé filmy, kdybych však chtěl dělat další, musel bych odvolat všechno to, co jsem vyslovil v Rodácích. Připravoval jsem je víc než celé desetiletí a je to vlastně poselství sahající od mých sousedů a rodičů dál, až někde tam, co jsme chtěli pražským jarem. A to bych odvolat nemohl. Neměl jsem ani možnost čekat dalších 10 nebo 15 let. Toto jsou poslední léta, kdy budu mít sílu

hana ciprisová čekání

Řeklas, že do zimy dům může být pod střechem, řeklas to, protože neviděla to místo u řeky (vane chlad z roklí okolo v prázdném korytě pod okny).

Neviděla to místo, poslouchalas jen, co ti vyprávím.

Leželas vedle mne po milování. Krátká noc uprostřed léta, svítalo za strží. V noci jsem tě volal jménem a dal ti ten dům. Když jsi mě na chvíli pouštěla z náruči, tvář pořád k měsíci, poslouchalas můj příběh.

Šlas za mnou neznámou cestou k rákosí, nic z toho, co říkám, neznáš. Vzal jsem tě, sebral, šlas, mlčenlivá, tvář pořád k hvězdám, neudivitelná, jako bych se k tobě navracel a ty mne jen zapomněla. Jak plyne noc, rozuzpomináš se na mě zlovky, na mě tělo, na mě sny. Za svítání jako by sis vzpomněla i na ten dům.

„Do zimy může být pod střechem,“ řeklas.

A přece — já ti lhal. Musíme čekat. Ty nevíš, co se děje pod vybitými okny po slunovratu. Vyschlé koryto spálené trávy a roztrhaných ještěřích hlaviček zalévá řeka, bůhví kde se bere! Nepřítel s nebe — řeka, nebo plodivá evreke podzemních zřídél rozpoští mrtvou travu a utápí ještěrky s korálkovými očima, náhle, rychle, a stoupá, stoupá...

Je to docela prosté, slunce se odvrací a země svádí svou chladnou vláhu ke korytům. A někde, možná, už napadl sníh... Vichr přináší pár vloček do domu bez střechy. Má milá, lhal jsem ti, pahýly zdí vezme voda a zpod základů se drojí černá prst, zralá pro semeno, ale neschopná udržet dům.

Viděl jsem mnoho zdí, železné tyče mezi okny je držely pohromadě. Nízké stropy vrací lidské hlasy k nepoznání zmatené a beznaděje. Taký příbytek, základy zapuštěny ve skále, neobyvatelný, namačkaný, nepoškoditelný vodou ani křoví.

Od té doby spívám v příkopách. Bojím se ukléhat pod nízký strop. Cesty — napříč obilným polem. V zimě černá stopa mužské šlápoty směrem k seníku.

Jen žádný dům! Už nikdy žádný dům, už nikdy lidi!

Ted, jako ulk, tu už dvanáct měsíců křičí krajem.

Dopředu a v kerubu po známé cestě k rákosí. Tak jsem došel i k stavění nad strží. Obrovská, slepá okna vytřeštěná na řeku, která je k podzimní podemilá. Táhne to odněkud plesnivinou. Postávám tam, aniž bych toužil.

Jednoho dne, nepostvěcen, nevarován, tebe jsem našel, sebral, vzal

jsem si tě. Neptáš se, následuješ mě, pojímáš mě, a já, ztracen v tobě, hlavu mezi tvými nadry, dělím se s tebou o všechno, co neznáš. V krátké noci, uprostřed léta mezi milováním, ležíš v mých rukách. Tvář máš ozářenou, a já ti slibuji ten dům.

Jsem zastaven, zastavuji se, spočinu, vysuším zdi.

Přijalas to, přijalas to okamžitě. Neviděla to místo u řeky, neviděla ten svah, živý, podemiláný svah.

Zpevním svah, především zpevním svah, co na tom, že prázdné okenice tiskají ve větru. Až potom, později, vynosím smetl a zasklíme okna.

Je pak lhostejno kdy — co nejrychleji! — v jakýkoliv čas, rozvěším obrazy po stěnách a vyřezu lavici. Položím měkký koberec od stěny ke stěně a pohlédnu z okna do černé řeky. Zalekneš-li se, vezmu tě do náruči.

Kdykoliv — pokud možno co nejdříve! — přivezeme z města stoly a květiny, pojíme spolu v zimě pod lampou a v létě na trávníku. Každá chvíle je tou pravou, abych ti vystavěl domov.

Avšak zpevňovat svah musím jen v jediném okamžiku. Až odtokem vody a spláchnou netrpělivou černou prst, zůstanou možná obnažené cary základy. A tu musíme čekat, až usadne půda. (Ty pláčeš, proč pláčeš, vrátím-li se znovu do lidského příbytku, musím spát bez úzkosti. Cožpak bych mohl po celý život naslouchat otřesům z podsklepi, ty v mém náruči, s hlavou na mém rameni, ty, která s přijala!)

Bojím se, abych zachytil pravou chvíli. Nedá se už opakovat. Dům zůstane na svahu, který zpevním. Zpevním-li jej málo, začne se sesouvat za pár let, kdy už budu mít jen tolik síly, abych tě vynesl na trávník a díval se jak se sklání do řeky, dům, který jsem ti dal.

Musím vyčkat chvíle, kdy řeka zmizí, stvře se na malý líný crůček, opovrhovaný i ještěrkami ve strži. Kdy svah bude ještě stinný, ale rosa už osoukává.

Vitř! Musím se vyvarovat větru! Nesmím zpevňovat svah ve větrný den. Miluji vítr, pokud přichází a odchází, pokud mě láká dále, rozvírá přede mnou cestu jako vějíř, stěbla trav sehnuta vpravo a vlevo, mezi nimi holá ryba země, nabídnutá mým krokům. Mám rád vítr v tvých vlasech, když ti bere slova a smích. Ale chvíle, kdy budu zpevňovat svah, musí být tichá jako při tvoření světa. Nic se nedá opakovat, nic se nedá napravit. Jen okamžiky přicházejí a mizí. Mohu odejít z kraje, kterým křičí své vlastní cesty, odejít a opustit tě spící, mohu se oběst ve strži, mohu jednou zvolit svůj pád sám, nebýt vyvrhován, popraven, nemilován. Ale nemohu navrátit ten okamžik předtím, kdy se ještě nic nestalo,

kdy se ještě všechno může stát, kdy jedenkrát, naposledy záleží na mně — jak zpevním svah.

Světlo a stín... Musí svítit slunce, až budu zpevňovat svah. Sytý slunce na obloze, odkud odpulá oblaka.

Chťel bych vyřezat tu chvíli z toku uplývání, zasklít jako obraz, studovat ji jako složitý vzorec, znát ji, ovládnout ji. Být pánem chvíle, kdy všechno počíná.

Ale písečné hodiny kdesi v nitru země stále v pohybu, klouzavé stíny, nepatrné, bez přestání o dotyk delší, a ve vzduchu už zase vůně zítřejšího dětě.

Tolik se bojím, určitě něco přehlédnu.

A rytmus krve, pronesený na útku, nesmyslně pravidelný, neúprosný, lhostejný k pastí kolem, k bezcestí, k rouhání, jímž vracím bohu jeho naděje, abych se osvobodil, stále tyž rytmus mé krve, vedle tebe, má závrat, jež se díváš, mlčenlivá, stopy slzi na tváři, ke mně obrácené.

Jak mohu zpevňovat svah, jak mohu změnit svůj osud, nesoustředěn, sláb, dokud máš top a tvé slzy připomínají jak na tom záleží! Kdybys si bral, kdybys si ještě uměl brát, zvedl bych krumpáč a zpíval bych si. K večeru bys přinesla krajíc chleba a mléko — co na tom, že se smívá. Vyspali bychom se do zítřka, a pak znovu a zas, bezstarostní — kdybys si uměl brát.

Zatím však borečnatý, bez úsměvu, psanec dávno zabíjených zítřků, jen s tebou jednou, musím sám na sobě vymodlit chvíli, která všechno zaplaší, všechno smete.

Dům bude jenom náš, nenechám se podvést ponornou řekou, uslyším tikat červotoče ve zbytku trámy. Pojmu všechno, přetavím, snesu ti k nohám. Dům, abychom se nebáli!

Hled, slunce stojí, v zenitu je přece zastavení, otevírá tkvění v nejvyšším bodě amplitudy. A žádná stopa větru v listoví. Mraky usávají na zítřejší deště daleko odtud a rokle suchá, otevřená, kvíí proti nebi, nabídnuta mým rukám.

V tomto mrtvém, vytrouzeném okamžiku, já jediný živý, krotím svůj dech, tluším své srdce, teď, kdy na všem záleží.

Ještě víc, ať bolí tato chvíle, čekám ji po léta, má ženo, vrátím se k tobě až pomine, až zpevním svah. Toto je moje chvíle, zadržel jsem ji nehybnou, neplač, musel jsem, abych ti měl co dát. Všechno muselo být, jak bylo. Nejsem chlapec, abych se uměl rozpráhnout, vsadit tě na kolo štěstí, vymáti se deštěm, červotoči a zimě, která nastává. Všechno muselo být, jako bylo, neplač, vzal jsem tě, sebral, šlas, mlčenlivá, tvář pořád k slunci.

Jako ulk chodil jsem celý rok krajem, abych tě našel a umřel ti v dlaních.

na obzoru knihy

Tak přece. Ještě dříve než vyjde příští číslo Textu bude už pěkná řádka z nás držet v ruce prvou knížku z nové československé literární produkce. Z té produkce, která už nesměla spatřit světlo světa doma. Neuplynulo ještě tak dlouho od zpráv o edičních přípravách CCC-Books, Publishers 68 a INDEXu a první knížky jsou na cestě.

Zatímco první z jmenovaných nakladatelství se chce zabývat reedicemi doma již vydaných osvědčených autorů a jeho plán nenaznačuje zatím žádnou hlubší koncepci a druhé se bude, jistě s úspěchem, opírat o přitažlivé práce Josefa Škvoreckého, zajímá nás především třetí — nekomerční společnost Index, která si vytkla jistě záslužný, ale obtížný cíl: vydávat nové práce, nejen exilových, ale i domácích autorů a dostat své knížky také k domácímu čtenáři.

Jako první se má na trhu objevit Hochmanův humoristicko-absurdní příběh Jelení Brod, který spolu se Škvoreckého Tankovým praporem bude jistě „šlágrem“ letošní sezóny. K podrobnějšímu hodnocení obou publikací bude třeba se vrátit po jejich vydání. Kromě Hochmana má Index na

programu práci G. Lauba, jejíž německé vydání si již v minulém roce zasloužilo zařazení mezi pěť nejhezčích knížek západoněmecké produkce, movinku Mňáčkovu, kterou chce vydat v němčině nakladatelství Kindler, Seluckého cestopisně kritické vyprávění o východním bloku, které se má stát doplněním jeho dříve úspěšné knížky o západní Evropě, texty Krylových songů, které chtějí ukázat autora písničky Bratříčku, zavírej vrátka v celé, ne vždy známé šíři, jeho písničkářské podoby atd. Publishers připravuje knížku Voskovcovu, reedici jedné z přepracovaných prací A. Lustiga, aj. V sloveně politickým počinem je záměr Indexu vydávat také odborné, společenskovední publikace (v tisku je rozbor československé situace od známého, pseudonymem se kryjícího pražského autora; vyjde letos také ve franštině) a publikace nečeskoslovenských autorů, z nichž jako první přijde na trh ke konci roku Amalrikova práce: Dožije se SSSR roku 1984?

Zbývá jen držet palce, aby se z této ediční iniciativy nestala jen dočasná, jednorázová záležitost. Zdaří-li se záměr dostanou se do našich rukou již v příštím roce, právě například pomocí Indexu, nové knížky Egona Hostovského, nová práce Grosmannova, celá řada původních studií a esejí i — a to hlavně — rukopisy domácích spisovatelů, jejichž jména prozradit již nyní by mohlo jejich budoucí vydání ohrozit.

A tak, připočteme-li k již vyjmenovanému také cizojazyčná vydání, např. Vaculíkových Morčat, Bílé knihy o Adamu Juráčkovi od P. Kohouta (nakladatelství Bucher-Luzern), práci Mňáčka, Beneše, Linhartové, Nápravníka a celé řady dalších, nebudeme si moci na nedostatek čtení stěžovat.

Snad jen jednu poznámku si nemůžeme informovaný pozorovatel přece jen odpuště: nebylo by možno ušetřit čtenáři námahu i poštovné a dát mu možnost objednávat jednotlivé publikace na jediné adrese; třeba na adrese Indexu nejen jeho publikace vlastní, ale i práci Škvoreckého?

-il-, Paříž

Okupace Československa 1968. Sonsoš, vytvořené akademickým sochařem Danem Kukulou v jeho pražském ateliéru ve dnech sovětského vpádu, bylo vystaveno v roce 1970 v Torontu a dnes je vystaveno v Domě umělců v Jerusalemě.

jsem stejně vždycky hledal jinde. Ted už nejsem v zemi, kde jsem žil, ale mohu tedy uskutečnit film o ni.

K české filmové škole patří nejen výrazní režiséři, ale také kameramani. Uvažujete o spolupráci s českými kameramany?

Já jsem celý život vlastně dělal s Jandou Kučerou. A tomu nyní nedovolili, aby se mnou dělal dál. Už jsem jednal s Igorem Lutheřem. Naproslo mi vyhovuje, považují ho za velmi dobrého kumštýře a myslím, že to dáme dohromady. Dobrého kameramana velice potřebuji, protože v mých filmech je vždy part pro kameramana jako pro první housle.

Jaký je vlastně váš vnitřní pocit, že začínáte znovu nebo že pokračujete?

Mám-li být upřímný, tak i když bych se mohl vracet domů, pracoval bych většinou stejně za hranicemi. Jsou témata, která bych doma prostě dělat nemohl. My ještě nemáme barevnou televizi, a tak bych určitě pokračoval v Německu, kde jsou v barvě technicky nsidál. Mé české nacionální období jsem skončil v Rodáčích. Tam jsem na dlouhou dobu řekl, co jsem říci chtěl a musel. A můj další vývoj jde směrem k fantastickému realismu.

Něco podobného, jako dělá Zeman?

Ne, ten má jinou filosofii. Moje filosofie fantastického realismu říká, že svět je dobře změnit, ale

ne násilně a když, tak jen ve výjimečných případech. Sociologické vědy jsou staré 100 let, včetně marxismu. Všechny zastarávají. Moderní věda a nejlepší výtvarníci daleko předělí dobu. A z tohoto faktu je třeba vyjít. Znamená to ovlivnit i filmovou tvorbu. K tématům, která bych chtěl dělat, budu napříklád potřebovat moře jako živé, budu potřebovat určité zmizelé civilizace. Myslím, že bych našel zdroje, které jistým způsobem navazují na tradici starých kultur, jdoucích od Židů, Egyptanů, Sumérů až já nevím kam. To mě strašně zajímá.

Myslíte si, že najdete diváky pro tento druh filmu? Filmů s bludiš tématikou se nyní na plátně blů málo.

Myslím, že lidé půjdou do kina na filmy, které budou mít napětí nepocházející z kriní, ale z tajemství poznání. Jsem přesvědčen, že kvalitní a sůnné filmy chytanou. To, co většinou dělá takzvaná mladá vlna, jsou suché, chladné filmy, které nemohou nikoho chytit za srdce. Když se udělá film, který bude mít všechny konstanty podle Saldy, když v něm tedy bude jak to sociální, tak láska, smrt a zrození, když bude opravdu dobře udělaný, tak musí na lidi zapůsobit a oni do kina přijdou. Chce to ale najít producenty a distributory, kteří jsou ochotni riskovat. Ideální by bylo ve všech zemích založit státní film. Ze se dá občas udělat něco hezkého, to dokazují německá televize, která je státní. Na diváky je potřeba mít

vliv, a to nejen v kině, ale i v tisku. Pokud se budou dívat stále jen na Bonanza nebo knimi, tak je to málo. V Americe již lidé začínají znovu chodit do kina a myslím, že to přijde i tady. Film zůstane filmem. Když Fellini dostával v Cannes sošku, přišel na podium a zvolal: „Ať žije film!“ Měl pravdu. Dostal jsem také tuto sošku jako všichni, kteří byli v Cannes již vícekrát odměněni cenou a když mi dali mikrofon, abych něco řekl, tak jsem místo toho, ať žije film řekl: Věřím, že jednoho dne bude český film zase na tom lip.

A věříte tomu?

Jo. Ale abych se ještě vrátil k té českosti. Jednou jsem jel s Jiršem Trnkou do Vídně a on mi říkal: „Vy ať budete kdekoli na světě, budete vždycky české. A proč byste nebyl.“ Tím je odpovězena otázka českosti. Já se budu vyjadřovat vždycky po svém. Chagal maloval v Paříži stále po svém, z čeho vyrostl. Ale jiná věc je praktická stránka. Kořeny, ze kterých jsme hledali inspiraci. Nu a to, čemu se říká české kořeny a po čem se mi někdy velice stýská, ta Vysočina, kde jsem s lidmi točil a kde jsem měl všude známé, tak to si musím dneska vytvořit tady. Chci-li dělat v Rakousku, protože už nemám tolik času, tolik let, musím najít lidi, kteří mně do té tradice uvedou. Tady v okolí Salzburgu je řada znalců na moc problémů. Od masek a pašijových her — to jsou inspirační zdroje.

Občas zajdu za výborným řezbářem, tak nasají další inspiraci. Znamená to navázat skutečně kontakty a poznat, jak zde lidé žijí. A to není hned. Z toho jsem měl, když jsem odešel, největší strach.

Český tedy zůstanete. Ale vy jste byl také angažovaný umělec. Zůstanete i jím?

Myslím, že zůstanu. Můj názor je, že svět jsou dvě pulky jedné prdele. Jedna je z plechu a druhá ze zlata. Ale stále je to ten-tyž zadek. U nás se zvůle prosazuje politickou mocí, tady se prosazuje přes peníze. Já k tomu životu tady mám taky řadu výhrad. Zejména, když vidím lidi jako šmoubky, jak jsou zmechanizováni, když se řítí ve svých autech nevnímají krajinu, uvolní se na chvíli jen večer, ale vlastně už zapominají, že jsou lidmi, kteří mají cit, protože funt jsou v jednom kole a někde se řítí. A to je zase problém tohoto světa.

Dobře, ale pro co se tedy chcete angažovat?

Ať to zní sebenábožensky či socialisticky nebo morálně či filosoficky pro to, aby se lidé snažili být lepší a aby se něco dělalo proto, aby mohli být lepší. Vždyť je neúnosné, aby lidé na sebe vymýšleli zbraně, aby mladí byli stále v opozici starším. Já si vůbec myslím, že je třeba dělat něco proti tomu, aby se svět nezničil sám. Ne atomovou bombou, ale chemickým zamořením, výpary z benzínu nebo pacifní

prášky, takže by se měli spojit moudří a chytrí a dobří lidé a vytvořit určitou moc...

Jenže není to zase ten Komínček v nové podobě, ono tohla lélat, i když víme, že nikdy lélat nebudeme?

Je to možné, ale jak říkával pan Werich, proti lidské blbosti se musí bojovat, i když je to boj bezvýsledný, aby blbost nebo zloba nezaplavily svět.

Cílí proti spiknutí blbých udělat spiknutí chytrých.

O našem socialismu jsem měl teorii, že je to spiknutí neschopných a bezohledných. Co kdyby tedy vzniklo spiknutí dobrých, kteří by uchopili do rukou například televizní seriál, na který se dívá 20 miliónů lidí. Spiknutí lidí, kteří mají veškerou úroveň a doborost srdce a měli by tuto možnost a publikum by jim určité nasloužovalo. A získali by i moc, protože by měli za sebou spoustu lidí. A to není neuskutečnitelné.

A nebylo právě pražské jaro vlastně takovým spiknutím chytrých?

Právě že bylo. A to se nehodilo ani Američanům ani Rusům. Ale bylo to něco, na čem může lidstvo stavět. Co nevzniklo z náhody, ale vznikalo celá léta. Já tu myšlenku nepovažuji za ztracenou.

Já také ne. Děkuji vám za rozhovor.

karel chvalšín o náboženství a ateismu

A tak tu máme znova „ideologický boj“ proti „náboženským předsudkům“ a k tomu ještě navíc „boj proti „pravicovému oportunismu“ v přístupu k náboženské otázce. Věru, ač by se zdálo ze slovníku a fraseologie soudruha Veselého, jenž se nám o tomto námětu šířeji rozepsal, že historie se vrací do padesátých let, nicméně tenhle „boj proti „pravicovému oportunismu“ nás hned přesvědčí o tom, že kolo historie se točí jen jedním směrem.

Nejprve tedy „ideologický boj proti náboženským předsudkům“, či lépe řečeno, „problémy“ tohoto ideologického boje, neboť článek je nadepsán: „Problémy vědeckého ateismu v současném ideologickém boji. Nuže, jaké jsou tyto problémy? Celkem – jak se mi zdá, chápu-li dobře vývoje s. Veselého – nic nového pod sluncem. Ti, co si totiž mysleli, že by tu něco nového mohlo být, totiž „R. Garaudy a za ním V. Gardavský, M. Machovec a jim podobní“ byli usvědčeni z omylu, jak se domnívám z „pravicového oportunismu. Kým, jakými argumenty a s jakou platností, to s. Veselý přechází mlčením, i když a priori není vůbec jasné, proč způsob, jímž s. Veselý chápe Marxův ateismus, by měl být marxističtější, než interpretace jím jmenovaných filosofů, kteří se přece také považovali a snad i považují za marxisty. Oni a „jim podobní“ jsou prostě vedle a není třeba to dokazovat nebo i jen poukazovat na nějaké dílo, kde by to bylo dokázáno. „Naši reformátoři vědeckého ateismu z konce 60. let – jak o nich praví autor – při hodnocení vztahu marxismu k náboženství zcela opustili třídní hledisko a nahradili je abstraktním, všelidským přístupem, který nemá s marxismem nic společného“ (s. 380). Abych pravdu řekl, nad tímhle „abstraktním, všelidským přístupem“ tak trochu kroutím hlavou, neboť mi právě přichází na mysl jeden odstavec z Gardavského knihy „Bůh není zcela mrtev“, nadepsaný: „Abstraktní humanistický ateista“ (viz jmenované dílo s. 182–184), s nímž se Gardavský vůbec neztotožňuje. „Naši reformátoři“ a „jim podobní“ však na tuto kritiku nic nemamitají, a tak asi uznali, že má s. Veselý přece jen pravdu. Anebo, že by nemohli svůj názor... ale kdež, jak mě mohlo něco takového napadnout, vždyť „tvrzení o pronásledování věřících v ČSSR – jak píše na závěr s. Veselý – patří mezi výmysly a pomlvy buržoazních propagandistů a jejich církevních pomocníků“ (386), tím méně to tedy přichází v úvahu, jde-li o soudruhy z komunistické strany. Jen jedna citace z Marxe stačí s. Veselému, aby ukázal na zcestnost takových nebezpečných názorů, jak mají za to, že s křesťanstvím by se měl vést skutečný dialog, a to ona citace, kde Marx říká: „...Náboženská bída je jednak výrazem skutečné bíd, jednak protestem proti skutečné bídě... Je to opium lidu.“ Ale opět žasnou, vždyť přece z téže věty vychází Garaudyho a Blochova interpretace Marxova ateismu, která je podle nich mnohem širší, než zúžená interpretace diamantu, neboť nechápe náboženství jen jako výraz bíd, ale i jako protest, a proto není tak úplně správné tvrdit, že náboženství je jen retardačním, reakčním prvkem v historii. Tolik Garaudy a Bloch. S. Veselý však z nich udělá docela obyčejné – s promlvením – blbce, kteří medvedou dobře přečíst ani Marxův text, neboť podle s. Veselého „v dané souvislosti Marxova textu je zcela zřejmé...“ (379) Ano, světe div se, „zcela zřejmé“! A co vlastně je „zcela zřejmé“? Nu přece to, že Garaudyho interpretace je chybná. Je opravdu s podivem, že Garaudyho to asi tak zřejmě není. Myslím, že Veselý by mu prokázal dobrou službu, kdyby mu to trochu objasnil. V tom případě by ale myslím nevystačil s tvrzením, že „v dané souvislosti Marxova textu je zcela zřejmé...“

Slovem, tihle reformátoři z 60. let a „jim podobní“, to podle s. Veselého netrefili. Tak jejich výtky, že „celá koncepce církevní politiky strany a jejího poměru k náboženství nebyla do důsledku marxistická, ale blížila se spíše klasické buržoazní politice, tj. v poměru k církvím se omezovala na antiklerikalismus a v poměru k náboženství na ateismus osvícenského, případně volnomyšlenkářského typu“ (s. 380–381) je podle s. Veselého „hrubým falšováním“ (381), neboť „politickomocenský boj socialistického státu s církvemi a v zásadě leninské řešení náboženského problému odlukou církve od státu“ (a tu opravdu nevím, je-li s. Veselý tak hloupý anebo se jen tak dělá, neboť to, co u nás mezi státem a církví není, je právě tahle leninská odluka n. p.) se nedá charakterizovat jako buržoazní antiklerikalismus a ideový boj se nedá nazývat osvícenským ateismem. Nedá? Opravdu? Je si tím s. Veselý skutečně tak jistý? Zdá se, že ano. Ale ouha, co to? Jen o dva odstavce dál začíná s. Veselý takto horlit: „Bystrá, živá, mistrovsky napsaná publicistická díla starých

Na fotografii je kostel sv. Josefa v Senetářově na okrese Blansko. Základní kámen k němu byl položen 29. června 1969, dokončen a posvěcen měl být 11. července 1971. Jenže posvěcen nebyl. Toho dne byla totiž panu biskupovi cesta do Senetářova zakázána. Autobusová linka do Senetářova zrušena, silnice hlídány policií a vjezd osobním autem do vesnice nebyl povolen. V těsné blízkosti vesnice bylo stanoviště milice.

Všecké práce na tomto kostele, počínaje návrhem, byly vykonány zdarma. Nutné výdaje, které činí asi 2,5 miliónu korun, jsou již z větší části kryty a sice z milodarů. Budoucí osud kostela je zatím nejasný.

ateistů XVIII. století, vtipně a otevřeně útočící na panující kněžství, budou k probuzení lidí z náboženského spánku rozhodně tisíckrát vhodnější, než to nudné, suché omílání marxismu, nedoložené téměř žádnými vhodně vybranými fakty...“ Ale kdo jsou to ti „staří ateisté XVIII. století“? Snad La Mettrie, Helvetius, Diderot, D'Holbach, Voltaire? Ale to jsou přece všechno osvícenští ateisté, jímž je Marxův ateismus, jenž je ateismem pofeuerbachovským, to znamená ateismem, který nechce být jen popíráním Boha (jako ateismus osvícenský), nýbrž chtěl být opředěním tvrzením člověka, na hony vzdálen. A tak se ptám, jak je možné, že člověk, který se pokládá za marxistického ateistu, se nejednou začíná uchylovat k „bystrým, živým, mistrovsky napsaným publicistickým dílům“ starých osvícenců? Anebo, že by ten ideový boj, jak si ho s. Veselý představuje a jak se mu zřejmě zamlouvá, se přes všechny jeho odpor k názvu „osvícenský ateismus“ přece jenom zhlížel v oněch „bystrých, živých, mistrovsky napsaných publicistických dílech starých ateistů XVIII. století? Či snad ti „dosud nevyspělé masy“ 20. století, jak o nich mluví s. Veselý na str. 381, nejsou schopny pochopit Marxův ateismus 19. století, takže se na ně musí jít s „bystrými a živými“ díly ateistů 18. století?

Vrchol pobouzení však s. Veselý spatřuje u našich revizionistů „v jejich koncepci dialogu marxistů s křesťany a ve způsobu,

jak se do tohoto dialogu sami zapojili“ (382). Stalo se totiž, jak tvrdí, že „někteří naši moderní marxisté“ (postrádám: „a jim podobní“) vedli „svobodný dialog“ s křesťany, ve kterém krok za krokem ztráceli nejen marxistické třídní hledisko, ale i poslední zbytky svého komunistického svědomí“ (379). Oni by s takovouhle charakteristikou svého intelektuálního vývoje asi sotva souhlasili, ale i na to mlčí a nikterak se neobrazují. Není mě alespoň známo, že by bylo bývalo došlo k dialogu mezi ním a jimi. Když ale čtu, co o dialogu píše a jak ho tedy chápe s. Veselý, tedy by bylo úplně zbytečné nějaký dialog s ním vést. Podle něho pravý marxista „nesmí... podléhat iluzi, že dialog může vést k světónázorovému sblížení...“ (382). To je opravdu dojemná důvěra v lidský rozum a v dobrou vůli jít za poznáním pravdy. Ptám se však: není-li to dialog, jenž může vést k světónázorovému sblížení, co tedy k němu může vést? Zbývá už, jak se mi to jeví, jediné síla. Silnější donutí slabšího přijmout jeho názor, a sblížení je hotové. Ale není to právě tato logika síly, jež vytváří logiku bloků, jež pak znovu vytváří logiku zbrojení a logiku strachu, která pak zase vede jen k dalšímu zbrojení? To je začarovaný kruh v němž se točíme, a který jednou může všem, ale opravdu docela všem, a tedy i

pirá Boha a říká nám všemi možnými způsoby, že není, pak takový ateismus je vlastně něco velice nezajímavého, neboť nauka o tom, co není, nás celkem nezajímá, nýbrž zajímá nás jenom to, co je. Nuže, co je? A ejhle, jsme najednou u ústřední otázky, kterou se zabývá filosofie po celou dobu své existence, když se tedy pohorší nad těmito prohlášeními – je to prý skutečné (a člověk při tom cítí, jak to říká s utrpeným povzdechem) „ateismus v křesťanství a křesťanství v ateismu“ – a přistupuje konečně k tomu, jak proti náboženství postupovat, neříká nic nového, co by nebylo bývalo řečeno už v padesátých letech; stejná neschopnost pochopit hluboké psychologické pohnutky náboženské víry věřícího člověka; stejná necitlivost, když začne o nich mluvit (jak to pak asi vypadá, když začne s věřícími jednat?); stejná tupost, jakmile začne mluvit o člověku a jeho posledních věcech. Ne, z téhle ateistické propagandy, nadšené pro „staré ateisty XVIII. století“, křesťané opravdu nemusí mít strach. Budou mít strach jenom z toho hloupého nekonečného šikanování, kterým ji bude otravovat život, ale z propagandy samotné strach mít nemusí. Ta už ukázala svou neschopnost a v okamžiku, kdy začala projevovat nevšední inteligenci a mohla se stát nebezpečnou (může však být inteligentní kritika nebezpečná?), byla potlačena v zárodku.

Koneckonců si ale myslím, že něco inteligentního lze těžko potlačit. Rozhodně to nelze potlačit takovým hlubokomyslným pojetím náboženství, které se sice ohání Marxem, ale které je – jak to dokázali někteří marxisté (srov. například Ernst Bloch, *Ateismus in Christentum*) z toho samého kontextu, z něhož s. Veselý nedokazuje, ale z něhož je mu toliko „zcela zřejmé“ – marxistické jen napůl, a které v článku s. Veselého dojde takového lapidárního vyjádření jako že „podstatou náboženství zůstává víra v nadpřirozené síly, teocentrismus světového názoru“ (376). Že „specifické pojetí přírody a společnosti, lidských vztahů a morálky... je proto vždy ideové v nesmiřitelném rozporu s vědeckým názorem na svět“ (377), že „základním cílem veškeré činnosti církví v sociální oblasti... zůstává diskreditace komunistické ideologie a narušování socialistické společenské praxe“ (377) (jako by největší zásluha o to neměli právě někteří komunisté svou lidskou a myšlenkovou tupostí), že „univerzalistická koncepce křesťanství je fakticky jedním z rafinovaných ústupků církvi, které už nemohou otevřeně čelit vzestupu socialismu ve světě“ (378) (jako by se už v evangeliu neříkalo: „Jděte a učte všechny národy...“) a podobné banality. (Mané mi napadá slovo Isaaka Babela: „Banalita je kontrarevoluce“). Nemá smysl s takovými tvrzeními polemizovat, vždyť už jim nevěří ani sami inteligentní marxisté. Cituji je jenom proto, že jsou pravděpodobně příznakem snahy o starou politiku vůči náboženství. A je-li pravda, co napsala J. Radouchová v článku „Československý stát a katolická církev po únoru 1948“ (Revue dějin socialismu, 1/1969, str. 62), že „společenská praxe uplynulého období donutila státní orgány k jisté revizi církevní politiky a k přehodnocení některých kritérií, jimiž se tato politika řídila“, pak článek s. Veselého je důkazem o tom, že tu „jistou revizi“ nevzal na vědomí.

Důležité je, že kromě alternativy svobodného dialogu mezi křesťany a marxisty, jak ji zastávali a prosazovali myslitelé marxisté, s. Veselý nepodává žádnou jinou než tu starou známou metodu „ucpávání huby“. Je sice pravda, že s dnešními metodami společenské kontroly lze hubu ucpat téměř dokonale. Ale ucpou se tím i zdroje myšlení? Je možné do nekonečna opakovat staré banality, aniž by se jich lidé dříve či později nenabažili? Je možné umlčet ony „tvůrčí marxisty“ (jak o nich v uvozovkách mluví soudruh Veselý), aniž by se podala filosoficky hlubší a propracovanější alternativa?

adolf müller svět v pohybu

(dokončení ze strany 1)

boji společenských systémů – není vlastně čas.

Jen tak levou rukou, „za pochodu“, se při tom utahuje uzda kamarádům v bloku, ale i tady už nestačí jen bič, musí se podávat i cukr. „Kompletní program“ rozvoje RVHP, podepsaný uprostřed léta, ukazuje sice, že Moskva chce propojit své impérium dalšími co nejhustější sítí vzájemných vazeb, ale ani to nejde bez kompromisů vůči východoberlínským byrokratům, nebo maďarským ekonomickým volnomyšlenkářům. O rumunské trhlíně v celém integračním kabátu ani nemluví. Je to zatracená starost.

A tak vlastně jediné v berlínské otázce platí ještě čtyřmocenská idyla poválečného rozložení sil, překonaná ve skutečnosti už dávno supervelmocenskou bipolaritou a dnes i rodící se multipoláritou, jejíž nejasné kontury způsobují Brežněvovi bezesné noci. Zmatek nových mezinárodně politických pohybů vede v Berlíně k patu, při němž hora jednacích hodin porodila, sice pro postižené nikterak bezvýznamnou, ale přece jen myš. Třimocenský statut západní části Berlína je znovu potvrzen, jeho spojení s NSR zřejmě zlepšeno, na vrub dosavadního šikanování ze strany NDR, sovětská přítomnost v západním Berlíně ovšem nově zajištěna a tak ani myšlenka „samostatné státní jednotky západní Berlín“ tak zcela nepohrbená. Zajištěna je tím ratifikace více jak rok ladem ležících smluv mezi NSR na jedné a Moskvou a Varšavou na straně druhé. A vrata k evropské bezpečnostní konferenci – také jeden ze starých přestýžních cílů sovětské politiky, od něhož si však jeho stoupenci i odpůrci slibují každý něco jiného – zůstávají otevřena.

Nezbývá tedy autorovi než shrnout a podstoupit riziko omylu, jemuž se dnes nevyvaruje nikdo, kdo se chce v nových pohybech světa vyznat ať již to dělá lehkým perem této statě, nebo řečí méně srozumitelných analýz: Existující společenské systémy jsou chronicky nemocny; tempo rozvoje (kdysi se říkalo „nerovnoměrného“) v jednotlivých částech světa se mění a těžké politicko-hospodářské síly (bez ohledu na atomové konstanty) se přesouvají; jednoduché počty studené války jsou nenávratně zmizelou sešlankou; racionální úvahy se střetávají s ideologickými přetřiky; státní plány s ekonomickými nutnostmi; otazníky společenskopolitických problémů lákají k útekům do zahraničně politické sféry, ale ani to nepřináší jejich zodpovězení. Výsledkem je snaha etablovaných (mysleno vnitro- i zahraničně politicky) vývoj zmrazit a snaha nastupujících (i zde ve smyslu vnitro- i zahraničně politickém) vývoj naopak urychlit a vytvořit nový status quo odpovídající lépe dnešní skutečnosti. Řešení sociálně ekonomických prapříčin tohoto stavu přichází nadále zkrátka. Neříší je ani výzva z Číny a různorodá reagence na tuto výzvu. Staré (společenskopoliticky podmíněné) bloky se stávají stále více „papírovými tigry“; začínají se již rýsovat náznaky nových spojení, byť k jejich pojmenování je třeba ještě značné dávky odvahy a fantazie. Evropu zastihuje nová situace opět ne zcela připravena a ve zpoždění, i když zdaleka ne tak značném jako při dělení světa před čtvrt stoletím. I to je pokrok.

Pro násince nepřinesla dosavadní změna klimatu ještě sklizeň. Kolkolem ve světě však už není jen stojaté dusno a suchopár z podzimu 1968.

dokumenty doby

hovoří Josef Smrkovský

Italský komunistický časopis „Vic nuove Giorni“ nveřejnil 16. 9. 1971 rozhovor s Josefem Smrkovským. Pro informaci našich čtenářů ho přetiskujeme v plném znění:

OTÁZKA: Nejdřív bych vám chtěl položit několik otázek o životě v dnešním Československu. Samozřejmě nejprve o tom jak žijete vy osobně?

ODPOVĚD: Ke spokojenosti je důvodů málo, k radosti žádné.

Již dva roky jsem objektem taktiky denních útoků v tisku, v rozhlase, v televizi a na schůzích. Útočí se na moji politickou i osobní čest. Kdyby bylo používáno pravdivých informací, připustil bych, že je to kritika, byť jednostranná. Leč s pravdivými informacemi se nepracuje. A obrana proti pomluvám a nactiutrhání není možná žádná.

Zaloval jsem například bývalého ředitele Čs. rozhlasu za šíření nepravdivých zpráv, které se týkaly mne. Soud nepřipustil mé svědky, bývalé členy ÚV strany, odmítl vzít na vědomí stranické oficiální dokumenty, té věci se týkající, a moji žalobu zamítl s odůvodněním, že je to věc stranická a abych si ji tedy vyřídil na stranické půdě. A to přesto, že ona žalovaná tvrzení byla vysílána státním rozhlasem. Stejně se vedlo i jiným soudruhům, kteří žalovali rozhlas, Rudé právo či jiný orgán.

Ze jsem byl v roce 1970 vyloučen z KSC jsem se dověděl z článku nějakého redaktora v Rudém právu, kde mě a o jiných soudruzích psal jako o bývalých, ze strany vyloučených členech. Mně to ani osobně, ani písemně nikým sděleno nebylo. A tak nevím, kdy a který orgán mě ze strany vyloučil.

Těžká choroba nohy mi na minimum omezuje možnost pohybu a řadu měsíců jsem strávil v nemocnici. Díky úsilí lékařů se stav lepší, ale léčení potrvá ještě dlouho. A tak se můj současný život omezil na soukromí, na knihy, na uvažování. Každý společenský styk je limitován tím, že kdo se se mnou slyší, riskuje existenci perzekuci.

OTÁZKA: Jak to vypadá s vašimi některými spolupracovníky, nebo s lidmi stejných politických názorů?

ODPOVĚD: Moji spolupracovníci: všichni to byli komunisté. Byli to vzděláni lidé, odborníci. Politologové, ekonomové, historici, straníci, pracovníci, odboráři apod. Nikdo z nich dnes nevykonává povolání, k němuž má odborné vzdělání. Všichni pracují jako pomocní dělníci, většinou na zeměních pracích mimo Prahu. A to mají být ještě rádi. Že zaměstnání vůbec sehnali. Jeden z nich, otec dvou dětí, za půl roku hledání zaměstnání navštívil třicet čtyři závody, podniky a instituce, kde byla volná pracovní místa, ale byl vždy – po rozhodnutí tamější organizace strany – odmítnut. Přesofsové dělají topiče, skladníky, bývali velvyslanci pracují jako vrátní, lékař dělá závozníka, novinář šoféra, atd., atd.

To je osud inteligence a bývalých stranických a státních pracovníků, kteří se postavili v r. 1968 za tehdejší politiku komunistické strany a odmítli schválit obsazení ČSSR vojsky Varšavského paktu. Neschválili-li obsazení své země vojsky jiných států – buď bez chleba. Až bude vyhlášen, až nebudeš mít co dát do úst, ty i tvá rodina, pak se skláníš, pak svůj názor změniš. Tak vypadá „principiální“ boj proti těm, kteří mají názor na bývalé události jiný, než je dnešní názor oficiální.

Sociální bída, do níž jsou haňbí ti lidé, skoro vesměs komunisté, je násobně nesnesitelnější nátlakem na svědomí a vědomí těchto soudruhů, aby řekli, že černé není černé, ale bílé – a obráceně. Ti, kdož s ohledem na své děti a rodiny museli znásilnit své vědomí a přestědčení, prožívají stud. morální krizi, a nenávidí ty, kteří je pokorili.

OTÁZKA: Váš postoj k srpnu 1968 je dostatečně známý a ne-

musíme se jím tedy zabývat. V posledních měsících však československé sdělovací prostředky začaly referovat o tom, že vojska Varšavské smlouvy pozvala do země řada československých stranických a státních představitelů. Můžete to komentovat?

ODPOVĚD: Právě uplynulo již třetí výročí chvíle, kdy nám, předsednictvu ÚV KSC, bylo oznámeno o půl dvanácti v noci, že zmíněná vojska překročila hranice naší země a že do šesti hodin ránní naši zem obsadí. Dodnes nikdo netokl, ani neuvěřil v novinách, kdo, kteří lidé ono „pozvání“ učinili.

Mluví se i o členech tehdejšího Národního shromáždění, jehož jsem byl v té době předsedou. Krátce po 21. srpnu si předsednictvo Národního shromáždění vyžádalo od všech členů parlamentu, od všech poslanců i ministrů mistopředsedně prohlášení, zda někdo z nich vojska zval. Všech 296 poslanců (tolik jich v té době parlament měl) dalo předsednictvu tato svá písemná prohlášení, že nikdo z nich nikoho, žádná vojska do ČSSR nezval. Toto prohlášení dali i ti dnešní členové předsednictva ÚV KSC, kteří v roce 1968 byli poslanci Národního shromáždění.

Od kdy nějaký stát, či skupina států, posílá svá vojska do jiné země na žádost „mnoha“ nebo „řady“ lidí, bez vědomí vlády, parlamentu a dalších příslušných orgánů dotyčné země? Celá ta argumentace o „pozvání“ je naivní povídání. Nikdo to nebere vážně, nikdo tomu nevěří.

Ze u nás byli lidé, kteří si takový čin přáli, je jina věc. A i poděpsali by to. Takoví byli a jsou. Ale na jejich „pozvání“ vojska nechodí. Přesto se toto zdůvodnění vojenské akce v ČSSR slává – po řadě dřívějších jiných verzí – verzí oficiální. A k tomu se hledá i ideologické zdůvodnění. Proč jsou však komunisté i nekomunisté v ČSSR nuceni, aby jeden vedle druhého prohlásili, že s vojenským obsazením země souhlasí a že to bylo správné? Chtějí zavléct do té hanby – byť dodatečně – celý národ, všechny lidi, aby v budoucnu opět mohli tvrdit, že „všichni jsme se míjili, všichni jsme vinni“ – jako se chtělo tak mluvit u černých desetech padesátých.

OTÁZKA: Dnešní vedení KSC vás mnohokrát označilo za pravicevoho oportunistu a renegata. Jak vy sami byste charakterizoval svůj dnešní politický postoj?

ODPOVĚD: Pravicový oportunista, renegát: taková slova jsem slyšel již před čtyřiceti lety. Tenkrát nás, mladé lidi, taková slova strašila. Dnes je vidím jako fráze, jako nadávky, jako vešle dogmatiků, kteří – v jednom případě – nedostatek argumentů a vědomostí nahrazují nadávkami, a jiní – v případě druhém – těmito frázemi chtějí zamaskovat cile jiné, než o kterých mluví. Mimochodem tato slova k nám byla importována a v české řeči ani v mentální českých lidí nezdůvodněná. Jsou stále jen stranickou hančičkou, dnes více než kdýkoli dříve.

Správu všech věcí, správu země i osudu občánů, vykonává u nás stranicko-státní aparát. Zda to je přesně na 100 nebo „jenom“ na 95 procent, to na věci nic nemění. Kde je účast lidu – včetně samotné dělnické třídy – na spolurozhodování o jeho věcech? Na tvorbě politiky, na jejím provádění a kontrole? Jak se může projevit iniciativa pracujících, inteligence, ekonomů, vědců, když pro jejich činnost dává „normy“ odborové nekvantifikovaný byrokratický aparát? Kde jsou socialistická občanská a lidská práva, jestliže i ty „přiděluje“ aparát strany, anebo je odmítají myslet tak.

jak aparát a jeho vrchní vedení rozhodlo? Atd., atd.

Renegáty a oportunisty je nutno hledat někde jinde. My to nejsme!

OTÁZKA: V čem vidíte hlavní rozdíly mezi vaším stanoviskem a stanovisky dnešního stranického a státního vedení ČSSR?

ODPOVĚD: V podstatě jsem na to již odpověděl. Mám-li to shrnout v jedné větě, pak je to poměr k 21. srpnu 1968 a k otázce suverenity mezi komunistickými stranami a socialistickými státy, a je to poměr k otázce diktatury, respektive socialistické demokracii, když se omezím na otázky hlavní.

Několika slovy bych se k tomu chtěl ještě vrátit:

Srpen 1968: že hrozila, nebo dokonce u nás byla kontrarevoluce, je propagační výmysl. Bylo to slůvko kolem 90% občanů, stojících spontánně za tehdejší politikou KSC. Extrémní výstřelky některých novinářů nebo jiných autorů článků a projevů neměly ani vážný ohlas, ani vliv na myšlení mas, třebaže hluku způsobily dost. Hlavní, rozhodující příčinou vojenské intervence byl fakt, že začátkem září 1968 se měl konat sjezd strany, který by schválil tehdejší politiku strany, a vyžádal z rozhodování nositele politiky dřívější, předlednové. A tomu se muselo zabránit stůj co stůj, tedy i vojensky, když jiné prostředky po ruce nebyly. To byl důvod rozhodující, který určil i termín pro vojenský zásah. To nikterak nevylučuje i pohnutky další.

Jak se s tím mohu smířit, nebo dokonce to schvalovat, když svrchovanost lidu a národa, k němuž patřím, je pošlapána, znásilněna, a to navíc lidu a národa socialistického, když jsou smeteny všechny normy vztahů mezi stranami a státy, když deklarace mezinárodního dělnického a komunistického hnutí o právech národů se promění ve zmačkaný papír?

Suverenita: co to bylo již variací na to, jak poplést lidem hlavu, pokud jde o suverenitu. Občan, „muž z ulice“, jak se někdy říká, má normální mozek, a proto ví, že česká a slovenská země patří již 1500 let Čechům a Slovákům, a že v této zemi své věci, věci této země a jejího lidu, mají spravovat, řídit Češi a Slováci. A přitom plnit řádně své smluvní závazky ke spojencům a přátelům. Co to ale je „omezená suverenita“, „řídní“ suverenita, internacionalismus podřízená suverenitě a podobné šloškule, podle nichž národ má přenechat své nezicizitelné práva na určování svého osudu a osudu své země někomu jinému, byf by to byl i spojenec nejmilejší? Co to má společného se skutečným internacionalismem, se socialismem? Jestliže někdo „postupuje“ lato práva, svrchovanost státu a lidu činitelům či státním jiným, dává a rozděluje něco, co není jeho. Žádné vedení strany ani strana celá, ani vláda, ba ani žijící generace národa se nemůže vzdát svrchovanosti národa na správu své země ve prospěch někoho jiného, neboť všem nám dohromady svrchovanost naší země byla jen svěřena generací předcházející a my jsme pouze jejími dočasnými správci. Generace přišší již od nás převezme jako štafetu pro generaci další. Nelze proto rozdělovat to, co je nezicizitelné.

OTÁZKA: Dr. Husák, Vasil Biľak, Alois Indra a další často zdůrazňují, že jejich politický kurs byl jediný možný a správný. Byla po srpnu 1968 podle vašeho názoru nějaká jiná alternativa?

ODPOVĚD: Byla, byť velmi ztížená. V moskevském protokolu ze srpna 1968, který jsme podepsali po obsazení naší země, je článek, který mluví o tom, že nám nebude bráněno pokračovat v polednové demokratizaci politiky. Tak jsme i my informovali po svém návratu do Prahy stranu a lid. Leč neustilé sabotování a torpédování tohoto našeho úsilí vyvolávalo latentní napětí v celé zemi, neboť lid cítil, že jeho politika je smrtelně ohrožena. Lid cítil dobře a stál jednotně za touto politikou.

Tato nebyla jednota byla napadána a označena dokonce za jednou falešnou. Jednota ve vedení strany, na místech nejvyšších, a důsledný kurs tuto politiku prováděl, byf s omezením a modifikacemi, a i disciplinovaněji než před srpnem, mohla převést republiku přes všechna úskalí té doby a tehdejší situace. Jednota nahofe však nebyla, nebyl proto ani pevný kurs v politice. Zatímco část vedení strany stála nadále za polednovým kursem strany, druhá část, se zahraniční pomocí, přesedlala na jinou loď, která postupně měnila kurs; až nakonec plula směrem zcela opačným, než byl kurs polednový.

OTÁZKA: V posledních měsících proběhla v Československu řada politických procesů. Jde skutečně o návrat k situaci padesátých let?

ODPOVĚD: Myslím, že ne. Přesto, že několik procesů již proběhlo a lidé jsou v žalářích i bez soudu.

V roce 1971 není však možné – myslím – pozatýkat desetitisíce lidí a posadit je do žalářů. Není možné vykonstruovat obvinění proti tisícům lidí a donutit je pak k tomu, aby ty výmysly podepsali a před „soudem“ odrecitovali. Není asi možné desítky nevinných lidí popravít. Myslím, že to už možné není. Síla světového veřejného mínění i váha oficiálních slov státu je dnes jiná než před dvaceti lety. I síla, zkušenosti a informovanost mezinárodního komunistického hnutí jsou jiné.

Je však hrozné jen to, co bylo před dvaceti lety? Jiné věci a jiné melodie hrozné nejsou? Jestliže v našem případě přes půl miliónu členů strany ze strany buď bylo vyloučeno nebo vystoupilo pro nesouhlas s politikou, a jsou pak existencně ničení, zbavení možnosti pracovat v tom, co je jejich povolání – což to není hrozné? A nejde jen o tyto věci existenci. Jsou ještě jiné, jako například likvidace intelektuální činnosti, devastace školství a podobně.

OTÁZKA: Jak byste stručně charakterizoval výsledky kursu Husákovy vedení od dubna 1969 do dnešního dne?

ODPOVĚD: Po ty dva roky bylo veškeré úsilí vedení strany a podržených institucí vynaloženo na likvidaci názorů, usnesení a výsledků politiky roku šedesátého osmého. Byly to dva roky negace. Vše bylo označeno za špatné a revizionistické a muselo být vymýceno, včetně lidí. A obsazení země vojsky paktu muselo být všude odsouhlaseno jako dar s nebes.

Toto úsilí, které přerostlo ve slepý fanatismus a cynismus, spočívalo veškerou energii dnešní strany a jejího vedení a přivedlo stranu do izolace od lidu. Umrtvilo jeho činnost, devastovalo duši národa, uvrhlo jej do letargie. Že život jde dál, že pracuje průmysl, doprava, zemědělství? Samozřejmě že pracují. Vždycky a za každého režimu pracují, neboť na tom závisí udržení života lidí. Ale jak pracují? Protože lidé nepovažují nynější politiku za svoji, chovají se podle toho. Ta část lidu, která tuto politiku za svoji považuje, představuje sotva více než 10% obyvatelstva. Přišší čas ověřit a vydat svědectví, zda tomu je či bylo jinak. Soudím, že ne. Úsilí propagandistů na tom nemůže nic změnit a jen dráždí lid a vyvolává jeho hněv.

OTÁZKA: Chtěl byste se vyjádřit k tomu co podle vašeho názoru přinesl pro KSC a ČSSR XIV sjezd?

ODPOVĚD: Nepřinesl nic pozitivního. Pokroky v budovatelské práci, v ekonomice, budou práce, pomalé, nepronikavé. Když masu lidu a jeho inteligence byly zneucizeny a od všeho odehnány, těžko od nich čekat iniciativu a pracovní úsilí. To se spolu srovnává tak jako voda a oheň. Jedno ničí druhé a bez lidu se nikdy nic velkého nedokázalo. O tom se dnešní vedení strany a jeho parádci ještě přesvědčí, když ignorují zkušenosti minulosti.

OTÁZKA: Historie Československa od čem XIV. sjezdem nekončí. Předpokládám, že člověk va-

ších politických názorů je historický optimista. Máte pro svůj optimismus kromě těch důvodů, které vyplývají z dějinného vývoje, ještě nějaké specifický československé důvody?

ODPOVĚD: Snad ano. Historie Československa XIV. sjezdem nekončí, ale také nezačíná. Ani příchodem těch či oněch vůdců. Mnoho sjezdů již bylo a ještě bude. Stejně tak vůdců.

Když před II. světovou válkou kolem naší země rostl fašismus, lid Československa se tomu jedu a té tyranii ubránil a nepodléhl. Jen hrubá převaha sil a mnichovská zrada jej zdolaly.

Když Hitler přepadl Sovětský svaz, nedostal za spojení do té špinavé války ani jednoho českého vojáka.

Pro socialismus v naší zemi se rozhodl náš lid ze své svobodné vůle a považuje jej za svoji věc.

V roce 1968 tak spontánně a v takové drtivé většině přijal program demokratického socialismu, že komunistická strana nikdy předtím takovou přirozenou autoritu a sílu neměla. A ten vztah k programu roku 1968 si náš lid uchoval. Žije v přesvědčení, že dnešní čas pomine, že dojde k revizi stanoviska spojenosti k politice naší strany v roce 1968, k revizi stanoviska k 21. srpnu a že tím dojde i k normalizaci vztahů ČSSR s ostatními zeměmi Varšavského paktu, především vztahů se SSSR, které jsou nenormální.

Československý lid a Československá republika nejsou tak bezvýznamný činitel na mapě Evropy, aby nemusel být respektován. Ani spojencům a sousedům nemůže být a nemělo by trvale být lhostojné, že tento lid a tato země byli násilím vehnáni do opozice a do stavu touhy po svobodě. Ten „klid“ u nás je aktivní. Náš lid je jako lékař, který stojí nemocného pacienta, připravky k okamžitému zásahu a akci, kdyby nastala krize. To je stav, který nikdo nemusí organizovat. Takový je!

OTÁZKA: Pokrokové hnutí v Československu je součástí světového pokrokového hnutí. Co by podle vašeho názoru měly světové síly pokroku dělat pro skutečné zlepšení situace ve vaší zemi?

ODPOVĚD: Především nepřipustit, aby byla kolem naší země spuštěna opona. Vědět, co se u nás děje. Věci, které se mají dělat a dělají za oponou, nedají se prohledat na otevřené scéně. To byl a je faktor velkého významu, a je to internacionalismus v praxi.

Avšak za jeden z kardinálních problémů nejen našich, ale celého mezinárodního dělnického a komunistického hnutí považují 21. srpen 1968, vojenské obsazení naší země vojsky Varšavského paktu, které stále trvá. Je to bariéra navalená do cesty nejen socialismu v ČSSR, ale celému mezinárodnímu hnutí. Náš lid neuzná nikdy to, co se stalo, nesmí se s tím, byť by denně musel zvedat ruce pro důkonné rozvoluce a dopisy za tu „bratrskou pomoc“. Kdo si myslí opak, žije v iluzích.

Kresba: Kristofori

Dopis z domova

... a když mám popsat, co se tu vlastně nyní děje, tak ani nevím, jak do toho. Je to strašné a přitom to vlastně už jde. Když pomenu, že z našeho ústavu muselo odejít 14 mých nejlepších kolegů a na jejich místa přišli, kromě čtyř výjimek, které se sem dostaly asi omylem, lidé, s nimiž se nikdo nebaví, když to není nezbytně nutné, tak se vlastně nic nestalo. Já nevím, jestli tohle může vůbec někdo, kdo tu již nežije, pochopit. Například k současně situaci, vlastně taková rezoluce, kterou dostane nejdříve stranická skupina. Tedy normální cestou. Ta ji projedná, velice rychle, neboť nad ní nikdo neuvažuje, každému je jasné, že ji prostě odsouhlasí. Pak důvěrníci obíhají jednotlivé pracovníky. Poděkování za invazi, konstatování naprosté konsolidace, souhlas s dnešním postupem strany. Důvěrník, který s tím chodí, ví, že je to všechno nesmysl. Přijde za mnou a já jen sahám po tužce, abych podepsal. Vím, že je to nesmysl, vím také, že on ví, že je to nesmysl, vím, že celý národ ví, že je to nesmysl, ale žádný z nás už nevidí žádný smysl v tom se, být i zamyšlením, bránit podpisu. Je to ztráta lidských kvalit? Je to ten nejotročnější nihilismus? Snad. Ale bereme to spíše jako jakýsi druh odpustků, abychom si třeba po podepsání a tím zlikvidování tohoto papíru mohli s mým asistentem dál nerušeně povídat o tom, jací jsou to v té Tribuně demagogové a jak falešné jsou zprávy rozhlasu o tom, že na jistém okrese se sešly stovky lidí, aby vyjádřily poděkování za invazi, svůj souhlas s naprostou konsolidací a s dnešním postupem strany. Všichni víme, každému z nás je jasno a bereme to vlastně už s úsměvem. Sice poněkud lacině, ale docela klidným. Snad by to chtělo, aby s námi někdo pořádně zatřásl, abychom se probudili. Ale k čemu? K neustálé nervóze, k nioplatnému napětí, k sebebičování? A tak vlastně všichni hrajeme jednu velkou falešnou skladbu, od které noty dobře známe, ale z línosti vynecháváme křížky a z pohodnosti dokonce i tóny, které přesahují dvě cétka základní stupnice. A tak snad k tomu už jen tolik, že ty správné noty jsme opravdu nezaozměňli.

Ing. J. K., CSc., Praha

Vzhledem k nepravdivosti, s níž TEXT vychází, přeje-mo svým čtenářům příjemné prožití svátků velikonočních.

text 71

československý
nezávislý měsíčník

Czechoslovak independent newspaper - Tschechoslowakische unabhängige Zeitschrift.

Herausgeber BOHEMIA e. V. Verantwortlicher Redakteur Zdeněk Salaquarda.

Vydává BOHEMIA e. V. Czechoslovak Cultural Committee. Řídí redakční rada. Předseda: Adolf Müller. Odpovědný redaktor: Zdeněk Salaquarda.

Adresa redakce: 8 München 22, Postfach 207. Bankovní spojení - Bayerische Vereinsbank München, Mauerkircherstr., BRD. Konto Nr. 863 750, nebo Postcheck München Konto Nr. 2306 60.

Podepsané články nemusí vždy vyjadřovat názor redakce. Nevýžadané rukopisy se nevracejí. Toto číslo vyšlo 29. 9. 1971. Uzávěrka čísla 20. 9. 1971.

Cena tohoto dvojčísla 4,- DM.

Tisk: LOGOS, München 19, Bothmerstr. 14.

● **Východoněmeckým automobilům** *Trabant* nyní odebrali ochranné pásy. Lid si je totiž začal plést s ruksakem na záda.

● **Brněnské Státní divadlo** zahájilo novou sezónu v novém Janáčkově divadle Smetanovou Prodanou nevěstou a v Mahenově divadle Babičkou Boženy Němcové. Je připravena premiéra Našich furiantů a před vánocemi bude uveden Antonius a Kleopatra. Opera bude pokračovat v reprizách opery B. Martinů Troji přání v režii E. Schorma a 29. září bude premiéra „miniooper“ zesnulého brněnského skladatele J. Berga v nastudování V. Noska a režii E. Schorma.

● **Na Barrandově** se dokončuje „angažovaný“ film Josefa Macha - Člověk není sám. Ve filmu, ve kterém nechybí ovšem zlý západní agent, hraje ovšem Jiřina Světlá.

● **Barrandovská produkce** patří většinou do dobrodružného žánru. Dušan Klein dokončuje film Lekce, který je portrétem největšího amatérského agenta druhé světové války. Hrají: Jana Brejchová, Karel Höger, Ilja Prachař, Otakar Brousek a další. Kriminální příběh nazvaný Svědectví mrtvých oči točí Ota Fuka s Jiřím Adamírou, Slávkou Budínovou a Vladimírem Smeralem. Petr Schulhof pracuje na filmu - Vím, že jsi vrah. Herecky se na něm podílí Eduard Cupák, Alena Vránová, Radoslav Brzobohatý, Ota Sklenčka, Jiří Adamec a další. Detektivku natáčí rovněž J. Sequens s Vlastimilem Brodským, Janou Brejchovou, Josefem Somrem, Petrem Čepkem a Stanislavem Fíšerem. Jmenuje se Smrt černého krále.

● **V zasedací síni radnice Brackwede** v Německé spolkové republice byla 19. září 1971 otevřena výstava kreseb Vlasty Benešové, která potrvá do 3. října.

● **V Grandhotelu Moskva** (Pupp) byl 3. září zahájen XIII. Dvořákovův karlovarský podzim, na kterém bude rovněž vzpomenu 130. výročí mistrova narození, jakož

i výročí světové premiéry Novosvětské symfonie v Poštovním dvoře. ● **Státní pedagogické nakladatelství** připravuje k vydání obrazovou publikaci dr. Aloise Míky - Československé dějiny v obrazech, jejíž ilustrační část tvoří 917 černobílých a barevných fotografií. Publikace, která vychází v grafické úpravě Bohumila Vančury bude doplněna stručnými vysvětlivkami v jazyce anglickém, německém, francouzském a ruském.

● **Nakladatelství Albatros** vydalo letos pro své zahraniční partnery ve Velké Británii, USA a Švédsku výběr evropských pohádek s ilustracemi Mírka Hanáka. České vydání vyjde pod názvem Šipková růženka.

● **Divadélko Spejbla a Hurvínka** připravuje nyní novou hru Past na Hurvínka. Je to již 150. premiéra v historii Josefa Skupy a jeho pokračovatelů.

● **V září** měl v Československu premiéru film Evalda Schorma Psi a lidé.

● **V Německé spolkové republice** běží s velkým úspěchem poslední film Miloše Formana Taking off.

● **K uctění památky mrtvého Josefa Šimy**, který zemřel letos v červenci v Paříži, krátce po dovršení svých osmdesátin, uspořádala Národní galerie v Praze menší vzpomínkovou výstavu Šimových obrazů.

● **XII. ročníku mezinárodního hudebního festivalu Musique vivante en Guzene** v jihofrancouzském městěku Saint-Gere se zúčastnil také český Svatolukubský sbor a orchester s dirigentem J. Herdem a varhaníkem O. Novákem.

● **Divadlo za branou** vstoupilo do své sedmé sezóny pod vedením nového ředitele Ladislava Boháče. Divadlo uvede dvě premiéry. O. Krejča ve spolupráci s H. Glancovou nastuduje Čechovova Račka a Josef Topol bude režisovat svou novou hru Dvě noci s dívkou aneb jak okrást zloděje. Z dosavadních deseti inscenací zůstává na repertoáru divadla sedm.

● **Po třileté přestávce** bude znovu otevřeno zrekonstruované divadlo ABC v Praze, jehož první premiérou bude v listopadu komedie N. Simona Apartma 719, dále to bude hudební úprava Mahenovy lyrické komedie Ulička odvahy, nová komedie Zdeňka Mahlera Lásko, máš voskový nos, americký muzikál Toulavý kapelník aj.

● **Divadlo komedie** připravuje pro novou sezónu komedii Bruno Franka Boufe ve sklenici vody, novou komedii Otto Zelenky Košík, Labichovu frašku Nejšťastnější ze tří a novou komedii Jerzyho Jurandota. Komorní divadlo se přihlásí Barnesovou hrou Čtrnáctý hrabě Gurney, nastuduje Shakespeara Richarda II., Ostrovského hru I chyták se spálí, drama Gerharta Hauptmanna Před západem slunce, hru Roberta Andersona Nikdy jsem otci nezpíval a maďarské psychologické drama od Karoly Szakanyioho Dábelská hora.

● **Na XI. bienále v Sao Paulu**, které se koná 4. září do konce října, reprezentují Československo kresby deseti českých a slovenských umělců, kteří vystavují 124 prací nejruznějšího zaměření. Mezi reprezentanty československé kultury byli vybráni: Martin Benko, Antonín Strnad, Milan Loluha, Ernst Zmeták, Arnošt Paderlík, Vincent Hložník, Jiří John, František Ronovský, Milan Mravec a Emil Sedlák.

● **U příležitosti výstavy Zahradě Čech 1971** v Litoměřicích byla rovněž přehlídka českých vín. Absolutním vítězem se stalo Burgundské bílé z Výzkumné stanice vinařské v Karlštejně, další ceny získaly dva vzorky Traminu ze Slechtitelské stanice vinařské ve Velkých Žernosekách, Müller-Thurgau z téhož podniku a Rýnský ryzlink z Karlštejna. Z červených vín bylo nejlepší Svatovavřínské ze Státního statku Litoměřice.

● **V Hamburku** zahájil Karel Gott své tříměsíční turné po Německé spolkové republice. Bo-

hužel ne, jak bylo původně dojednáno společně s Yvonou Přenosilovou. Die Zeit se vyjádřil k prvnímu koncertu značně kriticky a mimo jiné podotkl, že Gottovi se podařilo to, co je odepřeno ostatním československým občanům, totiž milovat svou (socialistickou) vlast a dělat svou (kapitalistickou) kariéru.

● **Při stavebních pracích**, jen několik kroků od Pražské brány, byly objeveny rozsáhlé zbytky románského sídliště a zbytky opevněného tábora, patřícího zřejmě některému z křižáckých řádů. Stavební práce byly zastaveny a průzkumu objektu se věnují archeologové. Již z dosavadních nálezů se dá usoudit, že se v těchto místech nalézalo v 10. století velké opevněné sídliště. Nálezy se nacházejí přibližně ve čtyřmetrové hloubce a počítá se s tím, že po odkrytí dalších vrstev půdy budou objeveny historické stopy ještě zajímavějšího charakteru.

● **Šestý sjezd SVU** se bude konat v polovině listopadu 1972 ve Washingtonu, D. C. Přednáškový program sjezdu byl předběžně rozdělen do pěti sekcí věnovaných problematice Československa.

● **Sraz ekonomů** - komerčních inženýrů, absolventů a posluchačů VSE, současných studentů ekonomie a případně právníků ekonomického zaměření - se koná v sobotu 30. října 1971 v 16 hodin v restauraci Roter Stein, Herrlingstrasse 39, Zürich-Altstetten (v blízkosti Lindenplatzu).

● **Film Ivana Steigra** (kamera Vladimír Wiesner) Die Flasche - Láhev - měl premiéru 23. září v Mnichově, na večeru pořádaném k 10. výročí nakladatelství Taschenbuchverlag, k jehož kmenovým autorům Ivan Steiger patří. Kreslený, barevný, dvanáctiminutový snímek známého kreslíře, s hudbou starých mistrů, měl u předpremiérového publika velký úspěch.

mate slovo

TEXT 71 - č. 6/71

Vážený pane Rambousku,

prečetla jsem si Vaši odpověď na „Dopis z domova“ od V. Š. z Prahy a byla jsem z ní poněkud udivená. Zdá se mi trochu jednostranná, jako by jste kromě svých přátel, kteří nedostudovali, nikoho jiného neznal.

Jsem učitelka, promovala jsem 10. července 1968 a emigrovala 23. srpna 1968. Z toho plyne, že jsem toho učitelování u nás moc neužila. Pokoušela jsem se dělat něco podobného v Rakousku, ovšem zjištění, že Josef Ressel a Jan Kaplan byli rakouští vynálezci a Antonín Dvořák a Bedřich Smetana rakouští skladatelé, mi málem vyrazilo dech. Pak už jsem se ani moc nedivila, že americký učitel se předně musí řídit právními a náladou dětí, nesmí nikoho trestat ani nutit do učení, následkem čehož je schopen během osmi ročníků základní školy naučit děti jenom číst, psát, trochu gramatiky a matematiky, která jen tak mimochodem končí zlomky.

Vám, pane Rambousku, se ovšem v emigraci jistě nestalo, že by jste byl nucen přinejmenším trochu pozměnit své zásady, že? Ostatně, bylo by dobré, kdyby jste trochu upřesnil svůj názor na to, co tedy mají mladí lidé u nás doma dělat, aby nemuseli oblékat „kabát taktiky“. Každý se nechce dobrovolně obětovat a my, kteří tam nežijeme, máme vůbec nejmenší právo někoho za to odsuzovat. Kromě toho, myslíte, že národu prospěje, když doma vyrosté generace nevzdělanců, kteří však nebudou „zbabělci a licoměrníky“?

Jiřina Kokeš, USA

ex

Pokud jde o novou tvorbu, pak i zde je řídící funkce státu nezbytná. Máme k dispozici všechny nástroje, kterými lze tuto činnost usměrňovat a inspirovat. Situaci nám však ztěžuje okolnost, že nový kulturní politický aparát, který byl vlastně na všech stupních státní správy v podstatě vyměněn, nemá dosud zkušenosti a „uteče“ nám leccos, co by nemělo spatřit světlo světa.

Dr. Josef Svagera, nám. ministra kultury v Tribuně 22. 9. 1971

do nedonošeného a zprzněného organismu střední a východní Evropy.

T. G. Masaryk věřil, že malé národy spasí svět. Svatá pravda, jsme-li svědky té ohavnosti zpuštění, které se dopouští velké národy na národech malých. Jenže Masaryk, světoběžník proti své vůli, neměl na mysli malost zeměpisnou, mlčel s Čapkem „pod zorným úhlem věčnosti“. Vracel se k Husově „a pravdy každému přejte“. Pravdy božích bojovníků, pravdy království božského, pravdy bez neomylnosti i odpustků.

Malé národy, které nemají ani úmysl, ani moc svou pravdu někomu vnucovat, musí jít příkladem. Ale jít, vstávat z mrtvých na pochodu. A na pochodu nevidět sama sebe a svět ve zpětném zrcadle. Ano, a chcete-li: „Zemský ráj to na pohled.“ Jenže nezapomeňme, že náš lidský důstojný zemský ráj počal emigrací. Emigraci jako důsledkem rouhačství, rebelantství obrazoborecství. Adam a Eva pozřeli granátové jablko ze stromu poznání ve středu ráje.

Pozřeli jej v odboji, v odepření poslušnosti reakčné zpátečnického rozkazu Velikého Ovocnáře, který by je byl normalizoval, to je degradoval na věčné lokaje. Adam a Eva „revidovali“ své postavení pro sebe a budoucí. Revizionismus je výtečným heslem emigrace. Revizionismus politický, mravní, společenský. Josef Šrych, Tel Aviv

o jednotě jinak

Téměř veškerá diskuse k úvodnímu článku „Netříštit síly“, z druhého čísla TEXTU 71 se shoduje ve dvou bodech:

— jednak v nutnosti koncentrace emigrantů, tj. zejména v nutnosti jejich organizačního podchyení,

— a dále v pochybnostech, zda se organizování emigrantů vůbec podaří.

Mé zkušenosti se opírají o více než tisíc přihlášek do Mezinárodní společnosti pro služby a výrobu a dosavadní výsledky tohoto podniku IDF pouze potvrzují správnost uvedených názorů. Veškeré snahy o sjednocení posrpnové emigrace se v žádoucím měřítku zatím neuskutečnily.

Sjednocení nedokázala ani poúnorová emigrace z roku 1948, ačkoli byla méně exilová, měla mezi sebou více exilových ministrů a vlivných osobností, a ačkoli byl tehdy Západ vůči Východu jednotnější a organizování exulantů mělo tehdy lepší podmínky než nyní. Domnívám se, že mimo jiné dosavadní snahy ztroskotaly především na těchto faktorech:

1. Sjednocování bylo prováděno na nevědeckém základě, a proto byli

2. vytýčené cíle příliš vysoké a tedy nereálné a

3. chyběl ekonomický základ organizace.

První bod bude snad vyřešen sociologickým průzkumem, o němž je zmínka v TEXTu pod titulkem „První čin“. Tento postup vítám a rád dám k dispozici velké množství údajů shromážděných podnikem IDF. Další dva body se nám, i když velmi pomalu, ale přece, daří překonávat tím, že jsme vytvořili Mezinárodní společnost pro služby a výrobu, tj. podnik IDF, který chce emigranty koncentrovat na ekonomickém základě, a teprve po získání ekonomické síly postupně realizovat některé společné zájmy emigrantů. Podnik existuje teprve několik měsíců, a přesto je již v provozu několik středisek, takže jsou dosahovány v NSR již první tržby a řada dalších středisek i mimo Německa je těsně před uvedením do provozu.

Věřím, že uvedené problémy se podaří postupně společně překonat, když od slov přejdeme k činům a bude-li:

1. Uskutečněn sociologický průzkum podle citovaného článku TEXTu,

2. společná akce organizována podnikovým způsobem na ekonomickém základě.

Ing. Vladimír Sviták

SEZNÁMENÍ

- **Vysokoskolačka 28/167** se ráda seznamí s vhodným protějškem v Kanadě nebo jinde. Zn.: Pál. WO 9501
- **Najsem mladá ani hezká**, přesto hledám vhodný protějšek ke zpříjemnění života. Jen od 50 roku. Zn.: Krásné květy podzim. WO 9502
- **30letá, svobodná**, hledá lásku a pochopení pro sebe a 17letého syna. Zn.: Spokojenost, foto vrátím. WO 9503
- **Prežák, žijící 2 1/2 roku** v New Yorku, 183 cm, obch. akademik, hledá štíhlou krajanku bez závazků do 33 let. Zn.: Poezie – sport – podnikání. WO 9504
- **Hledám partnera-ku na křížovou cestu** Spojenými státy. Znalost angličtiny a fičíská praxe vítány. Zn.: Rok 1972. WO 9505
- **Manželé středních let** (Ing. a RNDr.), bydlící na předměstí Londýna mají zájem o výměnné návštěvy s krajany trvale žijícími ve Švýcarsku. Zn.: Výměna zkušeností. WO 9506
- **30letý český Američan** hledá seznámení. Sňatek není vyloučen. Zn.: California. WO 9507
- **55 letý, rozvedený Čech**, mluvící též německy, vlastní 3pokojový byt a auto, se zajištěnou existencí, hledá 40–50letou štíhlou, pěšinou, tichou, intel. dámu. Zn.: Pro rodinný život v Hamburku. WO 9508
- **Českoameričan 43/170**, inženýr, t. č. v Záp. Německu, hledá seznámení s inteligentní a sympatickou dívkou, Češkou nebo Slovenkou, ve věku od 30 do 40 let. Zn.: Mnichov a okolí. WO 9521
- **Česka ve středních letech**, žijící t. č. ve Švýcarsku, hledá přítele, vyšší postavy, z Evropy, případně i z Austrálie, se zájmem o hudbu, knihy, básně a cestování. Zn.: Osamělá. WO 9522
- **Technik, 28 let, svobodný**, by se rád seznámil s dívkou přiměřeného věku. Zn.: Foto vrátím. WO 9523

ADRESY

- **Hledám manžele Tesařovy**, Austrálie. Prosím, ozvěte se, adresa v redakci, rodina Rutova. Zn.: Arsenal 1969. WO 9509
- **Irenu Chrástkovou** hledá Saša. Zn.: Austrálie. WO 9510
- **Miloše Surynka** – posledním bytem v Mannheimu, hledá přítel z Autory. Zn.: Ozvi se. WO 9511
- **Alena s Bořkem** hledají Vladimíra Fiedlera z Munchendorfu (Austrálie). Zn.: Adresa v redakci. WO 9512
- **Zdeněk Lichý** v USA, hledá Václava Elsbegera. Zn.: Asi v NSR. WO 9520
- **Bobouše Třešňáka**, tohoto času někde v USA, hledá kolega z telefonní ústředny 1945. Zn.: Krásné Břežno. WO 9524

PRÁCI HLEDÁ

- **25letý, vyučený stavební truhlář** s šestiletou praxí u Montovaných staveb Praha, hovořící anglicky a slabě německy, hledá zaměstnání. Zn.: Ve svém oboru. WO 9513
- **Zeměměrač s 3ročí praxou** v ČR a 3ročí v Juž. Africe, hledá místo. Zn.: Německo, Švýcarsko, Belgie, Švédsko. WO 9514

RŮZNÉ

- **Prodám 3 ks česko-anglický – anglicko-český – slovníky**. Nová vydání, velký rozsah. Cena 40 DM. WO 9525

PARKHOTEL

Weiden/Oberpfalz

Telefon 0961/3911

Na Vaši návštěvu se srdečně těší

František Albert

WO 9520

INDEX

Tisková cenzura v naší vlasti zavřela slavníky, ale českoslovenští spisovatelé píš dál. Čtenáři mají ještě větší zájem o jejich nové práce.

Kontinuita české a slovenské literatury nesmí být přerušena! Tomu chce napomoci připravovaná edice INDEX, která bude vydávat až dosud v češtině a slovenštině nepublikované práce domácích i exilových autorů.

Nové rukopisy Hochmana, Procházky, Mňáčka, Lauba, Seluckého, Beneše a řady jiných leží na našem redakčním stole. S úryvky z některých prací jste se mohli seznámit prostřednictvím TEXTu 71, s jinými Vás ještě seznámíme.

Se složením první knižní řady se budete moci seznámit na stránkách exilových časopisů.

Věříme ve Váš čtenářský zájem.

Předběžné informace poskytujeme:

INDEX – edice Společnosti pro československou literaturu v zahraničí e. V. Köln/Rhein, BRD, Postfach 410511

ZNÁTE JIŽ NOVÝ CHRYSLER 180?

UVAŽUJETE O KOUPI NOVEHO AUTA?

Zastupuji firmu „Simca-Chrysler“, nejlépe vybavené a nejlibší vozy v Evropě. Na přání vezmeme výhodně protibodnotou Váš starý vůz, který stačí jako počáteční kapitál. Zbytek na velmi výhodný kredit. Splátky až na 30 měsíců (platíte měsíčně 200 až 300 DM). Nezávazně Vás navštívím, vůz Vám předvedu a vše, včetně daní a pojištění propočtu.

Prodáváme též ojetá auta na kredit.

Obraťte se s důvěrou na adresu:

A. Krémář – Auto Streith – 6711 DIRMSTEIN (Pfalz)
Tel.: 06238/671 WO 5512

Československé nakladatelství 68 PUBLISHERS TORONTO ohlašuje vydání románu Josefa Škvoreckého

TANKOVÝ PRAPOR

Předmluva: Jiří Voskovec

Tento satirický příběh o čs. armádě v době vrcholícího stalinismu byl v Československu několikrát zabaven cenzurou. Vyšel zatím pouze francouzsky (Gallimard) a připravuje se vydání italské (Garzanti). Český original bude k dostání na podzim, v úpravě amerického paperbacku s libarevnou obálkou a v rozsahu asi 280 stran. Cena: kanadských \$ 2.80. Můžete si jej objednat na adresu:

68 PUBLISHERS TORONTO
Box 695, P. S. „A“
Toronto, Ontario, Canada

Spolu s výtiskem dostanete podrobný ediční program nakladatelství. Na požádání vám jej zašleme zvlášť.

Přecenili jste Vaše splátkové možnosti a dostali jste se do obtíží?

Rád Vám nezávazně a bezplatně poradím ve Vašich starostech. Napište:

Postfach 1912
7910 Neu Ulm/Do WO 9515

Přijmeme za velmi dobrých podmínek zkušeného kuchaře, kuchařku, číšníky, servírky, tenisového trenéra a kuchařku studené kuchyně pro centrální výrobu.

WO 9516

ADMINISTRACE TEXTU je v pomínkách, ve kterých časopis děláme, jedním z největších problémů. I zde totiž „pracujeme“ bez profesionálních zaměstnanců. Přesto bychom však rádi TEXT expedovali včas, na správná místa a bez zbytečných problémů a reklamací. Mnohdy nám můžete sami ulehčit.

• **Nahlasíte-li nám včas případné změny adres**, urychlíte tak dopravu novin, a navíc dojdou správně ke svému adresátu.

• **Upozorníte laskavě nové zájemce o TEXT**, aby se hlásili k odběru buď objednacím listem nebo dopisem či korespondenčním listem. Dostanou pak TEXT okamžitě.

NÁVOD K PLACENÍ PŘEDPLATNEHO:

V NSR buď převodkou z bankovního účtu, či poštovní poukazkou

ma Bayerische Vereinsbank, 8 München 80, Mauerkircherstr. 2, konto čis. 863 750, nebo složenkou Postischeckamt München, konto 2306 60,

v zahraničí buď mezinárodní poštovní poukazkou na adresu redakce nebo na sboru uvedeného konto, převodkou v bance, či posláním seku v obálce na München 22, Postfach 207, BRD.

UPOZORNĚNÍ ČTENÁŘŮM

Do redakce stále chodí mnoho dotazů, zvláště od nových odběratelů, zda a za jakých podmínek je možno získat předchozí čísla Textu. Proto jsme se rozhodli odpovídat zbylá čísla Textu (pokud zásoba stačí) za těchto podmínek:

ročník 1969 — čísla 1—5 za DM 5,—
ročník 1970 — čísla 1—11/12 za DM 15,—
ročníky 1969 a 1970 za DM 18,—

Jednotlivá čísla za původní hodnotu DM 1,50.

Uvedené ceny platí pro Evropu. Do ostatních zemí připočítáme zvýšené poštovné.

Noviny posíláme jen na závazné objednávky, které zašlete na adresu:

TEXT 71, 8 München 22, Postfach 207, BRD

Svědectví Jaroslava Brodského o GANGU A NETEČNÝCH v anglickém překladu SOLUTION GAMMA vyšlo v druhé polovině června 1971.

Distribuce prvního vydání bude na objednávky předem dokončena nejpozději do 3. výročí okupace Československa armádami Gangu. Uprava knihy:

Rada A — ve stejném provedení jako české vydání Rešení gama 1500 kusů, cena 5 kan. dolarů.

Rada B — v plátěné vazbě 500 kusů, cena 7 kan. dolarů

Poštovné: Kanada a USA 50 centů.

Všechny výtisky 1. vydání pro Vaše anglické přátele budou číslované a podepsané autorem.

Objednávky a šeky předem:

GAMMA, Box 2, P. S. „M“, Toronto, Ontario, Canada
Nezapomeňte podat včas svědectví o tom, o čem se mlučit nesmí! WO 7526

Hledáme biochemika nebo chemika s komerční praxí a znalostí světových jazyků pro vedoucí postavení v exportním oddělení. Akademik vítán, není podmínkou. Ideální věk 35 let. Jsme biochemická továrna světové úrovně. Nabídka s životopisem a platovými požadavky pod zn.: Biologie-Biochemie.

Máme zájem i o další pracovníky s praxí v zahr. obchodě, obch. ref., provozní referenty, korespondenty apod. WO 9519

IDF-Ludwigshafen, Postfach 210724

Mezinárodní společnost pro služby a výrobu okamžitě přijme pro Ludwigshafen klempíře, vodoinstalatéry a topenáře. Jde o trvalé a jisté zaměstnání. Základní mzda 8 DM na hodinu. Zajistíme Vám i byt. Dále pro různé stavby přijmeme montéry, svářeče, malíře a lakýrnyky. WO 9518

Při návštěvě Prahy přijďte si nakoupit do

DOMU MÓDY
(dř. Prokop a Čáp)
Václavské náměstí

Náš zástupce v USA: P. F. F. B. A. A. TRIPOLIS CLUB, P. O. Box 2, Lake Avenue, Westchester County, Yonkers, New York. V Austrálii posílejte objednávky a platby na našeho zástupce Rudolfa Sajnera, 273 Cooper Rd., Yagoona NSW 2199, Sydney, Austrálie, tel. Syney 709 — 6331.

Na platebních formulářích uvádějte laskavě přesně jméno a adresu — i na šeku.

PŘEDPLATNÉ: Evropa (zámoří obyčejnou, lodní poštou) 24 DM, USA, Kanada, Izrael (letecky) 9 \$ nebo 31,20 DM, Již. Afrika, Již. Amerika (letecky) 10 \$ nebo 34, 50 DM, Austrálie a Nový Zéland (letecky) 11 \$ nebo 37,50 DM.

Ceny se rozumí za roční předplatné včetně poštovného. Půlroční předplatné je poloviční.

Konto tiskového fondu: Bayerische Vereinsbank München, 604 162.

INZERTNÍ ZASTOUPENÍ pro USA, Kanadu a Jižní Ameriku převzal Tripolis Club, adresa viz výše.

Jsou všichni vaši známí a přátelé již odběrateli TEXTu?

josef škvorecký dany mezi maoisty

(dokončení ze str. 5)

„jako teď hippie vrtěl hlavou, Jůlinka přikyvovala. Jenže tenkrát se to týkalo Glenna Millera.

„A jaký budou teda ty písně, co po revoluci —“ řekl hippie.

Předseda ho nenechal domluvit. „Nedávno jsem jednu takovou slyšel. Jmenovala se Joe Hill. Je to píseň o dělnickém revolucionáři, kterého americká fašistická policie popravila. Končí krásnými slovy: „Netruchlete! Organizujte slovy: „Takové písně by se měly zpívat. místo všelijakých žlutých ponorek. A takové písně se také budou zpívat po vítězné revoluci! Protože v nich jsou zachyceny city a tužby —“ plyně se rozhovořil o duševním životě hermafrodita a nepřemožitelný stroj času mě z Conningtonu přenesl do velkého sálu Lucerny, toho dějiště

všeho na světě, kde jsme s Jůlinkou uváděli koncert Berta Singera a sál našvihnutý mládeží hromově aplaudoval plonkání Singerova banja a písničky o Eileen, již lidový umělec přál dobrou noc.

Koncert spěl rychle a bezpečně k triumfu. Střídali jsme se s Jůlinkou u mikrofonu a tlumočili obsah Singerových textů, anebo, když se nám mezidal, prokládali jsme jednotlivá čísla mysliveckou latinou z Divokého Západu, vyčtenou z Botkina. Amerického písničkáře reakce davu inspirovala. O přestávce nám řekl: „Ohromný obecenstvo! V životě bych nevěřil, že je možnéj takovej kontakt s lidma, který mi vlastně nerozumějí!“

Ale teprve po přestávce, když zazpíval Oh My Darling Clementine!, dostal se sedmnáctiletý dav naplně do varu. Písničku krátce předtím zpouplularizovala Jůlinka, která ovšem místo věrného překladu použila dadaistického textu známého českého písničkáře. A Singerovi, po pětiminulovém aplausu a dvojnásobném opakování, nestačil už jenom kontakt. Zatoužil též po porozumění. „Přísti písničku, prosím vás, napřed přeložte!“ Podal nám list, vytržený z nějakého hektografovaného časopisu. Jmenovalo se to **Working Class Unite!**, obsah byl sice protiamerický, protikapitalistický a prokomunistický, zveršovaný velice povědomým způsobem. Jůlinka nad tím divně pohnula velkými ústy. „Já bych to radši napřekládala, Berte.“ „Proč?“ Jůlinka opět záhadně pohnula ústy a pravila podle pravdy, ne však k podstatě problému: „Viš, ono se to takhle narychlo těžce překládá. U nás se teď pišou spíš poetické texty. S vysokou estetickou úrovní. Když tohle improvizované přeložím, bude to znít děsně frázovitě.“ Bert však mávl rukou. „Nevadí. V týhle písničce není důležitý jak se to říká, ale co se říká.“ Netušil, že tím doslova ocitoval známou estetickou maximu Jůlinkou kdysi citovaného soudruha Krále, a donutil Jůlinku, aby přistoupila k mikrofonu a svým populárním hlasem, který zněl strašlivě bezvýrazně, když nezpívala, počala monotónně překládat: „Spoj se, dělnická třída, spoj se, spoj se a krácej vpřed, na obzoru svítí jasné slunce socialismu.“ Sál podivně ztichl, Bert si to vyložil jako zvýšenou pozornost. „V jednotě je síla, zbavíme se buržoasie,“ pohnula populárními ústy Jůlinka. „Pod rudou hvězdou spravedlnosti lid zvítězí, lid zvítězí.“

Rozesmátý Bert zaplonkal do hrobového ticha a rázně spustil: „**Working class unite! Unite, march on** —“ Teplota v sále klesla, pak se střemhlav začala řítit níž a níž, až se dala zima i do zpěváků a v závěru písni dvakrát kiksnul. Skočil, pár tučtů nejslušnějších zdvořile zatleskalo.

Byl to tehdy pro Berta takový šok, že v následujícím songu měl sedm kiksnů a po programu (obecenstvo se rozašlo, aniž požádalo o přidavek) jsme mu dlouho museli vysvětlovat, že před sebou

neměl tři tisíce mladistvých reakcionářů (Proboha! Po dvaceti letech socialismu!), ale jenom tři tisíce mladenců a pannen, u nichž je prostě jistá tematika málo oblíbená: prakticky neustále se ji zabývají stranická **mass-media**, která se jejich milovaným zpěvákům věnují jen tehdy, když cítí potřebu jim vynadat.

Snad jsme Berta tenkrát poněkud osvětlili. V Gramafonových závodech aspoň netrval na požadavku, že v socialistickém Československu natočí na desku v USA nenatočenou **Working Class Unite!**, a místo ní nahrál **Good Night, Eileen!** a **My Darling Clementine**. Deska se v Československu stala bestsellerem.

Ze sálu Lucerny přenesla mě komunikace myslí zpátky do Ipswichské koleje v Conningtonu, Rhode Island. Postoupili tam mezitím o kus dál.

„V těch knihách je všechno,“ říkal předseda nad hromádkou knížek. „Revolucionář musí hodně číst, hodně se vzdělávat. Především knihy předsedy Maa,“ zdvihl tři, „potom spisy soudruha Lenina,“ zdvihl dvě, „soudruha Stalina,“ jednu, „a ovšem díla Marxe a Engelse,“ zdvihl **Komunistický manifest**. „Jenom vzděla-

tický charakter na imperialistický.“

Těpic, pomýšlel jsem si, a zaseptal jsem:

„A co Československo?“

Předseda se rozhovořil plynule. O Československu měl, vzhledem k nedávné invazi, podrobné informace, takže mě o té zemi mohl dost dobře poučit.

„Československo bylo socialistická země, ale už není. Revizionistická klika Dubčeka zvrátila socialistický charakter země zpět ke kapitalismu.“

„Tak proč ji obsadili Rusové?“

„To byl typický imperialistický zásah mocnějších revizionistů proti slabším. Československo bylo v postavení koloniální země imperialismu, a proti tomu se vůči revizionistickému sovětskému československý lid vzbouřil —“

„Kdy?“

„Je to něco přes rok.“

„Tehdy ovšem přišla k moci revizionistická klika Dubčeka.“

Předseda se konečně opět usmál, ale velmi útrpně.

„Revizionistická klika Dubčeka se pouze pokusila odvést spravedlivý hněv československého lidu vůči sovětským imperialistům jiným směrem, a zároveň zneužít tohoto hněvu k restauraci kapitalismu. Přitom ovšem ty zájmy lidu, jež byly nejvíc v rozporu s imperialistickými zájmy sovětských revizionistů, musela hájit, aby lid proti sobě nepopudila —“

Zasl jsem. Všechno bylo opravdu tak jednoduché, že tomu i přítomní dobře rozuměli. Také to dávali najevo zasněženým příkrováním.

„Avšak československý lid,“ ujistil mě předseda, „už prohlédl jak lži sovětských imperialistů,

které přesně řečeno byly zločiny. Například justiční vraždy. Vezměte si Moskevské procesy.“

Předseda rázem zchladl, zmlkl a neřikal nic.

„Co si myslíte o Moskevských procesech?“

Ještě chvíli předseda mlčel, pak promluvil. Hovořil nyní tónem člověka, který z nějakého důvodu trvá na pravdě, o níž ví, že je to lež, ale odmítá to vědět, což mu působí celkem zanedbatelné utrpení. V dosavadním průběhu debaty to byl nicméně nový, cizorodý a málem dojemný tón:

„Držím se soudních protokolů,“ pravil, „které byly vydány v Sovětském svazu v době, kdy tam ještě neusurpovala moc revizionistická klika.“

Chvilí trvalo, než mi došel hluboký význam toho prohlášení. Hippie zamumlal ze spánku cosi o lásce, a já si uvědomil, že kolem mě je v místnosti Ipswichské koleje atmosféra jako v Lucerně, když tam Bert zpíval **Spoj se, dělnická třída, spoj se, spoj se!** Zamrazilo mě. Ale zároveň se ve mně probudila tvrdohlavost, jakou bych byl doma asi snadno přemohl.

„Víte ale přece, že za Stalina existovaly koncentráky?“

„Existovaly tábory k převýchově těch, kteří nepochopili revoluci,“ pravil předseda. „A mimoto buržoasní autoři velmi přehánějí,“ dodal. Snad si vzpoměl na svá úvodní tvrzení. „Četl jsem včera článek v Conningtonském Heraldu o kanadském pašerákoví drog, kterého zatkl na letišti v Tbilisi. Strávil v sovětském vězení celý rok a říká, že zacházení tam bylo mnohem lepší než v amerických věznicích. A soudce Leibowitz,

„Koho?“

Zkomolil jsem jméno trochu jinak.

„What was the name?“ tázal se předseda popuzeně.

„Budů vám to spelovat.“ Odhláskoval jsem, písmenko po písmenku, jméno toho předčasněho proroka z hlubin ruské tradice. „Je to sovětský spisovatel. Píše romány o poměrech v sovětských věznicích a koncentračních táborech v éře stalinismu.“

„Revizionistické spisovatele nečetl!“ odsekl předseda. „Na pomlouvání socialismu máme dost specialistů ve Státech!“

„Tohohle ale imperialistická sovětská revizionistická klika,“ řekl jsem, „pronásleduje. Jeho knihy v Rusku vůbec nevyšly.“

„Odkud je tedy znáte?“

„Odkud... došlo mi, že jsem v slepé uličce. A taky jsem byl.“

„Vyšly v Americe,“ připustil jsem. „Znám je z anglického překladu.“

„Pak je to jasné!“ pravil předseda a ozdobil se vítězným úsměvem. „Ten spisovatel je prostě vědomý nebo nevědomý agent amerického imperialismu. Tím se do stavá do rozporu se zájmy sovětské imperialistické kliky, a proto ho pronásledují. Sovětská imperialistická revizionistická klika,“ říkal, a mně absurdně napadlo, existuje-li v angličtině nějaká pomůcka jako Tristatřiatřicet stříbrných stříkaček, protože všechna dlouhá slova vyslovoval bez přefeknutí, „se na jedné straně s americkými imperialisty sice otevřeně spojuje, na druhé straně se je však zároveň snaží porazit v boji o imperialistické rozdělení světa.“

Rozhlédl se po stádcí, dostalo se mu příkypnutí, a hrdě pravil: „Takové autory já nečtu. Čtu knihy, z nichž se dozvím pravdu,“ a položil ruku na červenou hromádku před sebou.

„Odhaduje se,“ pravil jsem spěšně, „že v Stalinových koncentračních táborech umřelo deset až dvanáct milionů lidí. Je to tam?“ ukázal jsem na jeho hromádku.

Zapraštila židle. Mrkl jsem tím směrem. Muž reprezentující dělnickou třídu v červenobílé kostkovaném saku se zdvihl a hněvivě vykročil. Byl to mohutný muž s velkým hrudníkem a ve výstřihu košile, rozhalené vzdor mrazivému dni, se ohnivé leskly rezavé chlupy.

„**Stop that bourgeois muck!**“ zabručel. Postoupil o krok.

„Existují o tom dost důvěryhodné prameny,“ pravil jsem na omluvu.

„Přestanete s těmi reakcionářskými řečmi?“ obořil se na mě předseda, poprvé za celé odpoledne trochu rozčilený.

„Ale když chcete vědět prav —“

„**Did you hear what I said?**“ zavrčel dělnický básník. Byl už docela u mě. „**I told you to stop that bourgeois muck!**“

„Podívejte se —“

Nepodíval se. Popadl mě medvědí prackou za límec, otočil si mě a druhou prackou mě vzal v zadu za kalhoty. Hlavou mi bleskla nesmyslná vzpomínka na mého židovského strýčka Steina, kterého takhle kdysi nesli z kavárny Paříž členové Sudetoněmecké strany, protože se nahlas ohradil proti jejich heilování. Strýček Stein tehdy mrskal nohama. Pokusil jsem se nemrskat, ale mrskal jsem taky. Dobře to nejde, nemrskat, když člověka vynáší za límec a za kalhoty. Milada Marešová pohotově otevřela dveře a já cítil, jak mě strašlivá, a když se ví jak na to, snadno zvládnutelná síla dělnické třídy nese přes halu Ipswichské koleje. Blýsklo mi hlavou, jak mě ty trapné symboly provázejí i v Americe. Milada Marešová nás předběhla, otevřela hladný vchod, a už jsem letěl se schodů na chodník Huronské ulice a plácl jsem sebou rovnou k nohám půvabné Čiňanky v miní.

Lekla se. Studentský balik knih jí spadl na chodník a rozsypal se. **ARISTOTEL: LOGIC** četl jsem písmena na hřbetě jedné knihy, jak jsem pomáhal sbírat. Pitomé, trapné symboly. Jako naschvál, zaklel jsem v duchu. Všechno a všude. Vedle mě dopadl na chodník klimající hippie. Revoluce vyvrhla i jeho.

Foto: Josef Rakušan

ný člověk, soudruh sečetl v knihách, které říkají pravdu, může vytrvat, překonat všechny obtíže a zůstat pevným marxistou-leninistou — stoupencem — Maocetunových myšlenek.“

Zmocnil se mě ďábel epatismu, a mimoto se mi zdálo, že téma je i z hlediska československých fízlů v současné době stále ještě nezávadné.

„Jmenoval jste také Stalina,“ ozval jsem se. „Ale pokud vím, Stalin se dopustil také dost těžkých zločinů a —“

„Soudruh Stalin,“ předseda mi skočil do řeči a najednou nebyl něžný, „se dopustil jistých chyb. Jenom sovětské revizionistické mluví o zločinech. V socialistických zemích se říká o soudruhu Stalinovi pravda: byl to jeden z geniů revoluce!“

„Rusko je snad taky socialistická země.“

V současné době ji ovládají revizionisté. To mění její socialist-

tak intriky revizionistické kliky Dubčeka, a podporován lidem Lidové Číny, Lidové Albánie a revolučním bojem lidu celého světa, svrhne jeho sovětského imperialistu.“

„That's great!“ řekl jsem upřímně. „Jenom — poslyšte, jestli se nemýlím — do postavení koloniální země, jak jste říkal, se Československo dostalo právě za Stalina.“

Předseda zavrtěl hlavou.

„To se opravdu mýlíte. Tehdy byl Sovětský svaz ještě socialistickým státem, neovládaným klikou revizionistů, a Československo bylo také socialistický stát. Mezi dvěma socialistickými státy nemůže dojít k podřízenému postavení. Jejich vztah je vztahem dvou bratrských národů —“

Všichni ptáci létají, pštros je pták, pštros tedy, napadlo mi. Spokl jsem to a skočil jsem před sedovi do řeči:

„Jenže Stalin se dopustil chyb,

který jako jediný Američan navštívil sovětskou věznici blízko Moskvy, nedávno v televizi uváděl, že sovětské vězňi, pokud se dobře chovají, mají právo na dvě celonoční návštěvy manželek za měsíc.“

Mně nevažilo, že informacemi, převzatými od pašeráka drog a od sedmaosmdesátiletého soudce z Brooklynu vrhl divně příznivé světlo na stát ovládaný revizionisty. Klesl na mě pocit bezmoci a únavy. Zvěrozvěst, který si mě prohlížel už s nenávistí, jistě jakživ neslyšel o knížeti Potěmkinovi. A kdybych mu namáhavě vysvětlil, kdo byl a co dělal kniže Potěmkin, nepochopil by, proč mu to říkám. S vypětím vůle jsem přemohl pocit marnosti a řekl jsem, dost chabě:

„Četl jste Solženicyna?“

„Koho?“

„Sol — že — ný — tsyn,“ pokusil jsem se vyslovit jméno, jak by je asi zkomolili Američané.